

A Velenga Kamumu ne Isu Kristo i Herea e Ioanes A Nita Vakalohoka

A Velenga Kamumu iea i uka ma i taki tala ne rei i herea. Pali paru hosi e huriki ri luhoi ra murimuri e Isu i ngaru hatekea (13:23; 19:26; 20:2; 21:7,20), ia kunana i masia a nugumaheto o Rom i padia e Isu na maheto (19:34-35). Ne sapta 21, a bakovi iea kunana i takitala ne ia kunana ra viri i herea a Velenga Kamumu iea (21:24). I paru hosi e huriki ri luhoia a bakovi iea e Ioanes kunana, re tune Sebedi. Pali pololilo na hinere, i uka ma ni here e rei muholi i herea a Velenga iea.

E huriki ala kupo ri luhoia a puhu na hinere iea, ta ni here muga na pida 100 AD, muri na Velenga Kamumu ranga ni here. Pali e huriki ranga ri luhoi ni here muga na pida e 70 AD, muga ne Ierusalem ni ratapile.

I mata manga a Velenga Kamumu iea ni here o Epesus.

A Velenga Kamumu iea ni here ni vakarike a hatene huriki ri gi luhoi torea e Kristo, ri gi koru rike na ni luhoi tora. Ne 20:31, i taki ni here puru a nuverei na maka nivakasiri, ge rata e huriki ri gi luhoi torea e Isu ia e Mesaia, “mu gu luhoi torea e Isu ia e Kristo, a Tuna Vure. Lakea na tahuna mu luhoi tora, bara mu bole a nimahuri vakaroro na rana.” I uka ma ni lohoka vona ni here lakea ne huriki a Iuda, o e huriki i uka ma ria a Iuda.

A Nita i Bakovi

¹* Hosi na nidoko na hunu a malala, a Nita i made pali. A Nita i made turana Vure. A Nita ia a Vure.

² Hosi na nidoko na hunu a malala, i made pali turana Vure.

³* Na limana Nita iea kunana, a Vure i ratarike a maki lobo. I uka tara maki ge bele na dala ranga, a maki lobo i bele kunana na limana.

⁴* Ia a vuhuna a nimahuri. A nimahuri iea i vakapalala e huriki a bakovi a ngatavine.

⁵* A nipara iea i para na hini uvo, a uvo i uka ma i kavitagua.*

⁶* A Vure i rudu vilia tara bakovi, a rana e Ioanes.

⁷ I valai ge vakalongo e huriki vona a nipara iea, ri gi luhoi torea.

⁸ Pali e Ioanes i uka ma ia a nipara iea. I valai kunana ge vakalongo e huriki na nipara iea.

⁹* A nipara muholi, ra i vakapalala e huriki lobo, ta ge valai na malala.

¹⁰ A nipara iea, na limana Vure i ratarike a malala. Pali na tahuna i luve na malala, e huriki na malala i uka ma ri matakilalea.

¹¹ I luve ne huriki a viri vona, pali i uka ma ri taguia.

¹² Pali e huriki ri taguia, ri luhoi tora ia, i rata ria ge ria e huriki a tuna Vure.

* **1:1:** Ion 17:5; 1Ion 1:1-2; Kap 19:13 * **1:3:** 1Ko 8:6; Kol 1:16-17; Hib 1:2 * **1:4:** Ion 5:26 * **1:5:** Ion 3:19 * **1:5:** A ngava 'e kavitagu' na nita Grik i tahoka a pelegona i rua. A pelegona tara i manga i 'kavitagu.' A pelegona tara i manga i 'matakilala.' * **1:6:** Mat 3:1; Luk 1:13-17,76 * **1:9:** Ion 8:12

13 *E huriki nga ria a tuna Vure, i uka ma i ramai a darane kinane ria o ne tamane ria, o na ningaru na kakaina viri, o na ningaru na bakovi. A Vure kunana i rata ria ge ria e huriki e tuna.

14 *A Nita i bele manga a bakovi, i made turane hita. Mi masia a bagetuanga vona, a bagetuanga ne Tuna a Madiva, ra viri i valai ne Tamana. Ia a mari ni dodo, a mari ni ta muholi.

15 E Ioanes i vakalongo e huriki, i gale tala, i ta maea, “Ia ra bakovi a taki muga mua vona ge muri valai nau, i dagi hateka nau, a vuhuna i made hosi na tahuna iau i uka ma ni poda ma.”

16 A naro kamumu vona i dagi hateka. Balaka kupo i rata kamumu hita.

17 *A Vure i habi polo ne Moses a vinara, i habi ne hita. Pali a naro kamumu, a nita muholi, a Vure i habi polo ne Isu Kristo, i habi ne hita.

18 *I uka tara viri ge masia a Vure. Pali a Vure Kikeri, ra i made tabukoi ne Tamana, ia kunana i vakasiri a Vure ne hita.

*E Ioanes a Mari ni Vahilolo
(Mateo 3:1; Markus 1:4; Lukas 3:1)*

19 Iea ngane a ngavane Ioanes i ratea na tahuna e huriki a Iuda o Ierusalem ri rudu e huriki a prister, e huriki a Levi, ri gi nanea e Ioanes ia e rei muholi.

20 Lakea e Ioanes i uka ma i ruhuloloa tara ngava. I ta kavakava ne ria, i ta maea, “Iau, i uka ma iau e Kristo.”†

* **1:13:** Ion 2:11; 3:3-6; 1Pe 1:23 * **1:14:** Pili 2:7 * **1:17:** Nim 34:28; Rom 6:14 * **1:18:** Nim 33:20; Ion 6:46; 1Tim 6:16 † **1:20:** A ngava e ‘Kristo’ na nita Grik i maea, ‘A viri a Vure i vulakia.’

21 *Lakea ri nanea, “Pali ioe e rei ke? Ioe e Elaisa?”

I lavuni, i ta maea, “I uka.”

Lakea ri nana tabua, “Pali ioe e rei? Ioe ra propet ta ge valai?”

I koli, i ta maea, “I uka.”

22 Lakea ri nana tabua, “Pali ioe e rei muholi? O vakalongo mia mi gi hamule, mi gi vakalongo e huriki ri rudu mia. O taki ioe, ge ioe e rei muholi?”

23 *Lakea e Ioanes i koli, i ta maea, “Iau a lohona viri i gale dagi na robo, a ta maea, ‘Mu kado a dala ne Bakovi Dagi,’ i manga a ngava e Isaia, a propet, i taki hosi.”

24 E huriki ranga, e huriki a vinuru ne huriki a Pariseo,

25 ri nanea, “O taki ioe, ta i uka ma ioe e Kristo, i uka ma ioe e Elaisa, i uka ma ioe a propet tara. Pali i navai o vahilolo e huriki?”

26 Lakea e Ioanes i koli, “Iau a vahilolo e huriki na naru. Pali a viri tara i pesi turane mua, i uka ma mu lohoka vona.

27 *A bakovi iea bara i muri valai nau. Iau i uka ma a bakovi kamumu, ga puga vuroki a mota na vahapolo vona.”

28 A maka naro nga ri bele o Betani, na gagana naru e Iordan, na tabeke e Ioanes i vahilolo e huriki vona.

A Tuna Sipsip na Vure

29 *Na parava muri e Ioanes i masia e Isu i laho valai vona. Lakea i taki e huriki, i ta maea, “Mu

* **1:21:** Vin 18:15,18; Mat 11:14 * **1:23:** Ais 40:3 * **1:27:** Ion 1:15 * **1:29:** Ais 53:6-7; 1Pe 1:18-19

mata lakea, mu masia a Tuna Sipsip na Vure, ra viri i puga vuroki a naro hale ne huriki na malala!

³⁰ *Ra bakovi iea kunana a vakalongo mua muga vona, a ta maea, ‘Ra viri bara i muri nau, i dagi hateka nau, a vuhuna i made muga hosi na tahuna iau i uka ma ni poda ma.’

³¹ I muga, iau i uka ma lohoka vona ia e rei muholi. Pali iau a valai, a vahilolo e huriki ne vona ni vakasiri kavakava ne huriki a Israel vona a bakovi iea.”

³² *Muri e Ioanes i vakalongo ria, i ta maea, “A masia a Hanu Kiripiripi i puru valai na hunu i manga a balu, i toka langa vona.

³³ I muga, iau i uka ma a lohoka ge ia a bakovi iea. Pali a viri i rudu iau a valai ga vahilolo e huriki na naru, i taki iau, i ta maea, ‘Ra bakovi o masia a Hanugu ge puru valai na hunu i manga a balu ge toka langa vona, ra bakovi iea kunana bara i vahilolo e huriki na Hanu Kiripiripi.’

³⁴ *Iau a masia, lakea a vakalongo mua vona ngane, ra bakovi iea a Tuna Vure.”

E Huriki a Mugana Murimuri

³⁵ Na parava muri e Ioanes i pesi tabu vonga turana murimuri vona ala rua.

³⁶ Na tahuna e Ioanes i masia e Isu i laho polo, i ta maea, “Muru mata lakea! A Tuna Sipsip na Vure!”

³⁷ Ru longoa, ru muri maia e Isu.

³⁸ E Isu i matagege i matai rua ru muri vona, lakea i nana rua, “A ra muru ngarua?”

* **1:30:** Ion 1:15 * **1:32:** Mat 3:16 * **1:34:** Mat 3:17

Lakea ru nanea, “Rabi,[‡] o made vai?”

³⁹ E Isu I koli, i ta maea, “Muru valai, muru masia a hini a made vona.”

Lakea ru vano ru masia a hini e Isu i made vona. Ru made turana, a vuhuna i malunga pali a hini.

⁴⁰ *I tara ne rua e Andreas, e tarine Simon Petrus, ra viri i longoa a ngavane Ioanes, lakea i muri ne Isu.

⁴¹ E Andreas i malaviriri kunana i vano, i matavisia e tukana, i vakalongoa, i ta maea, “Miri matavisia e Mesaia” (re Kristo).§

⁴² *Muri e Andreas i tulia e Simon, ru lakea ne Isu. Na tahuna e Isu i masia, i ta maea, “Ioe e Simon, e tune Ioanes. Ngane a vunu ioe ge ioe e Sipas” (e Sipas na nita Grik i manga e Petrus).**

E Pilip Rua e Nataniel

⁴³ Na parava muri e Isu i ngaru ni lakea o Galili. I pakaraua e Pilip, lakea i turea, i ta maea, “O valai o muri mai iau.”

⁴⁴ E Pilip, e Andreas, e Petrus, tou lobo a bakovi na tanga e Betsaida.

⁴⁵ *Muri e Pilip i vano ge gosia e Nataniel. Na tahuna i matavisia, i ta maea, “Metē matavisia ra viri e Moses turana e huriki a propēt ri here vona hosi. Ia e Isu, e tune Iosep o Nasaret!”

‡ **1:38:** E ‘Rabi’ i manga a mari ni tovo. * **1:40:** Mat 4:18-20

§ **1:41:** A ngava e ‘Mesaia’ na nita Hibru, e ‘Kristo’ na nita Grik i maea, “A viri a Vure i vulakia.” * **1:42:** Mat 16:18 ** **1:42:** A ngava e ‘Sipas’ a nita Aram. A ngava e ‘Petrus’ a nita Grik. A pelegone rua varago i manga ‘a kedo.’ * **1:45:** Vin 18:18; Ais 7:14; 9:6; Jer 23:5; Ese 34:23

⁴⁶ Lakea e Nataniel i nana, “A ra maki kamumu ge bele na tanga e Nasaret?”

E Pilip i koli, i ta maea, “O valai o masia.”

⁴⁷ Na tahuna e Isu i masia e Nataniel i laho valai vona, lakea i takia, “Muholi, ra bakovi iea a koma o Israel. I uka ma ia a bakovi ni tatami.”

⁴⁸ Lakea e Nataniel i nanea, “O lohoka navai nau?”

E Isu i koli, i ta maea, “A matai ioe na tahuna o made na taruna kai a pik, muga ne Pilip i tura valai ioe koea.”

⁴⁹*Muri e Nataniel i ta maea, “Mari ni tovo, ioe a Tuna Vure, ioe a hariki ne Israel.”

⁵⁰ E Isu i takia, “O luhoi tora iau a vuhuna a taki ioe a matai ioe o made na taruna kai a pik. Pali a maka maki dagi hateka bara o matai ma.”

⁵¹*Muri i voropolo, i ta maea, “A taki muholi mua, bara mu masia a hunu i mata ka, mu matai e huriki a agelo na Vure ri rike puru na Tuna Bakovi.”

2

A Habu na Parangia o Kana

¹ Muri na parava i rua, a habu na parangia ni rata o Kana na tabeke ne Galili. E kinane Isu i lokovonga ge masia a habu.

² E Isu turane huriki a murimuri vona, ria ranga ni taki ri gi lakea na habu iea.

³ Na tahuna a vain i lobo, lakea e kinana i takia e Isu, i ta maea, “A vain ne huriki nga i lobo.”

⁴*Pali e Isu i koli, i ta maea, “Naha ni vakuku iau. A parava nau i tabana.”

* **1:49:** Mat 14:33; 16:16; Mrk 3:11 * **1:51:** Vuh 28:12 * **2:4:** Ion 7:30; 8:20

⁵ Lakea e kinana i taki e huriki a vora, i ta maea, “A ra ngava ge taki mua vona mu muri mai kunana.”

⁶ A ruma iea i tahoka a ulo na naru i polotara. A ulo nga ne vona e huriki a Iuda bara ri rata a leho ni hilolo, ri gi malamala na matana Vure. Ra ulo nga, ni rata na kedo. A lita i 100 bara ni guru dili vona a ulo i taku.

⁷ Lakea e Isu i taki e huriki a vora, i ta maea, “Mu kiru a maka ulo.” Lakea ri kiru a maka ulo, ri vonu.

⁸ Muri e Isu i taki ria, i ta maea, “Mu vidiru tala ranga, mu bole lakea na vora i matakari e huriki a vora na habu.” Lakea ri muri mai a ngava i taki,

⁹ ri vidiru tala a lingena popote, ri bole lakea na matakari. A matakari ne huriki a vora i dame kilangana ra naru ni pulo lakea na vain. I uka ma i lohoka vona i valai vai a vain iea, pali e huriki a vora ri lohoka vona a hini ri kiru a naru vona. Muri a matakari ne huriki a vora i galea a bakovi i parangi karaba,

¹⁰ i ta maea, “E huriki ri rata a habu, bara ri habi taro a vain kamumu hateka. Muri, na tahuna e huriki ri ninu hateka pali, bara ni habi a vain i uka ma i nami kamumu hateka. Pali ioe, i uka ma o rata mavonga. Ioe o habi muga a vain i uka ma i nami kamumu. Pali ngane kunana o habi tala a vain i nami kamumu hateka.”

¹¹ Ra nivakasiri iea e Isu i ratea na tanga e Kana, o Galili. Ia a mugana nivakasiri ne Isu, i vakasiri a bagetua vona, lakea e huriki a murimuri ri luhoi tora ia.

E Isu i Lili Tala e Huriki na Roho
(Mateo 21:12-13; Markus 11:15-17; Lukas
19:45-46)

¹² *Muri na habu, e Isu i puru o Kapernaum turana e kinana, e tarina mai, e huriki a murimuri vona. Ri made vonga na parava ranga.

¹³ *Na tahuna a Habu na Nipagepolo ne huriki a Iuda i tabukoi, lakea e Isu i sike o Ierusalem.

¹⁴ Na tahuna i bele na roho na Vure, i matai e huriki a bakovi ri vahabi ri vakona a bulmakau, a sipsip, a balu. E huriki a bakovi ranga ri made na dede ri vangoli a moni.

¹⁵ Lakea e Isu i bole rikea a mota, i ratea lebo vona, i lili tala e huriki na roho na Vure. I hotu a maka sipsip a bulmakau, i lili tala ria. Muri i guru viliha a moni ne huriki ri vangoli a moni, i pulo ngalatudu a maka dede ne ria.

¹⁶ Muri i taki e huriki ri vahabi a balu, i ta maea, “Mu bole ha koea a maka balu ne mua! Naha ni ratea a roho ne Tata ge manga a roho na ni vahabi ni vakona a maki!”

¹⁷ *Na tahuna e huriki a murimuri ne Isu ri longoa a ngavana, ri longovisi a ngava ni here puru hosi na Hinere i ta maea, “A luhoi hatekea a roho vomu, i ratapile iau.”

¹⁸ Muri e huriki a Iuda ri nanea, “A ra ni-vakasiri go vakasiri mia vona, o tahoka a nitora ni rata a maka naro nga?”

¹⁹ *Lakea e Isu i taki ria, i ta maea, “Mu pukea a roho na Vure iea, pali na parava i tolu bara vakapesi mulea.”

* **2:12:** Mat 4:13 * **2:13:** Nim 12:1-27 * **2:17:** Sng 69:9

* **2:19:** Mat 26:61; 27:40

²⁰ E huriki a Iuda ri koli, ri ta maea, “A roho na Vure iea, ni hae na pida i ravulu va a polona i polotara. Pali ioe o taki ta go hae tabua na parava ge tolu kunana?”

²¹ *Pali e Isu i uka ma i taki a roho ni rata na kedo. A roho na Vure e Isu i takia, i ta vakakika vona a kakaina.

²² *Muri, na tahuna e Isu i pesi rike mule na matenga lakea e huriki a murimuri vona ri longovisia ra ngava iea. Lakea ri luhoi tora a Hinere turana maka ngava e Isu i taki.

²³ *Na tahuna e Isu i made o Ierusalem na Habu na Nipagepolo, e huriki ri matai a maka nivakasiri i rata, lakea ri luhoi torea a rana.

²⁴ Pali e Isu i uka ma i luhoi tora ria, a vuhuna i lohoka vona a vilo ne huriki a bakovi lobo.

²⁵ I uka ma i ngaru a bakovi tara ge vakalongoa vona a naro na bakovi, a vuhuna i lohoka vona pali a niluhoi ne huriki a bakovi lobo.

3

E Nikodemus

¹ *E Nikodemus ia a Pariseo, a matakari ne huriki a Iuda.

² I luve ne Isu na rodo, i ta maea, “Mari ni tovo, mi lohoka vona a Vure i rudu valai ioe, go tovo e huriki. A bakovi ra Vure i laho turana kunana, bara i rata a maka nivakasiri, i manga a hini ioe o rata.”

* **2:21:** 1Ko 6:19 * **2:22:** Luk 24:6-8; Ion 12:16 * **2:23:** Ion 7:31 * **3:1:** Ion 7:50; 19:39

³ *E Isu i koli, i ta maea, “A taki muholi ioe, a viri i uka ma ni poda tabu, i uka ma ge dili na harikianga na Vure.”

⁴ Lakea e Nikodemus i nanea, “Ni gi poda navai tabu a bakovi i gare pali? Ge dili navai tabu na tamudine kinana ni gi poda tabu?”

⁵ *E Isu i koli, i ta maea, “A taki muholi ioe, i uka tara viri ge dili tavula na harikianga na Vure. A viri i ngaru ni dili na harikianga na Vure bara ni poda taro na naru, na Hanu Kiripiripi.

⁶ *E kinane hita i poda hita, si tahoka a nimahuri. Pali a Hanuna Vure kunana i habi a nimahuri na hanune hita.

⁷ Naha ni turutu vona a ngava a takia, ‘E huriki ri ngaru ni dili na harikianga na Vure, bara ni poda tabu.’

⁸ A vilu i pori viliha na ningaru vona. Si longoa a nangina, pali i uka ma si lohoka vona i ngalu valai vai o ge ngalu lokovai. E huriki a bakovi a ngatavine a Hanuna Vure i habi a nimahuri karaba ne ria, ri mavonga kunana. Si matakilaka vona a Hanuna Vure i habi a nimahuri karaba ne ria, pali i uka ma si lohoka vona i rata navia.”

⁹ E Nikodemus i nanea, i ta maea, “I navai ge mavonga?”

¹⁰ E Isu i koli, i ta maea, “Ioe a mari ni tovo ne Israel, pali i uka ma o longokilala a ngava a taki?”

¹¹ Iau a ta muholi, mi ta vona a maki mi lohoka vona, mi vakalongo vona a maki mi matai, pali i uka ma mu longo mai a ngava mi taki mua vona.

* **3:3:** Mat 18:3; 1Pe 1:23 * **3:5:** Ese 36:25-27 * **3:6:** Ion 1:13

12 A taki mua na maka maki na malala, pali i uka ma mu luhoi tora. Pali mu gu luhoi navai a ngava na maki na hunu ga taki mua vona?

13 I uka tara viri ge lakea ma na hunu, a Tuna Bakovi kunana a viri i valai na hunu.

14 *Hosi na robo i ngeki, e Moses i vakatavorea na kai a mata ni rata na aen, pali i mavonga kunana a Tuna Bakovi bara ni vakatavore na kai.

15 *Lakea e rei a viri i luhoi tora ia bara i bole a nimahuri vakaroro.

16 *"I mavonga a vuhuna a Vure i ngaru hateka e huriki na malala, lakea i rudua e Tuna a bakovi a madiva ge mate, lakea e rei a viri i luhoi tora ia i uka ma ge velu, bara i bole a nimahuri vakaroro.

17 *"A Vure i rudua e Tuna a bakovi i valai na malala, i uka ma ge pelekado e huriki. I rudu vilia ge korimule e huriki na limana.

18 *E huriki ri luhoi tora ia, a Vure i uka ngava ne ria. Pali e huriki i uka ma ri luhoi tora ia, a Vure i tahoka a ngava ne ria, a vuhuna i uka ma ri luhoi torea a Tuna Vure a madiva.

19 *A Vure i pelekado e huriki maea: A nipara i bele pali na malala, pali e huriki a bakovi a ngatavine ri ngaru hatekea a uvo, ri marikoi a nipara, a vuhuna a narone ria i hale.

20 E huriki ri rata a naro hale ri marikoi a nipara, i uka ma ri gi valai na hini palala, a vuhuna ri mangenge, ma ge bele kavakava a narone ria.

* **3:14:** Gi 21:9; Ion 8:28; 12:32-34 * **3:15:** Ion 20:31 * **3:16:**
 Ion 3:36; 10:28; Rom 5:8; 8:32; 1Ion 4:9-10 * **3:17:** Luk 19:10
 * **3:18:** Ion 5:24 * **3:19:** Ion 1:5,9; 8:12

21 Pali e huriki ri muri mai a ngava muholi, ri valai mai a nipara, ni gi matakilaka vona, a maki ri rata, ri rata a vuhuna ri rihi a Vure.”

E Ioanes i Vakalongo e Huriki ne Isu

22 *Muri e Isu i lakea na tabeke i ngeki ne Iudea turane huriki a murimuri vona, i made turane ria vonga, i vahilolo e huriki.

23 E Ioanes tara i vahilolo e huriki o Aenon, tabukoi na tanga e Salim, a vuhuna i tahoka a naru a hini ngi, lakea e huriki ri valai vakaroro vonga ni gi vahilolo.

24 Ra hini nga i muga ne Ioanes ni ru dili na bavi.

25 Na tahuna iea e huriki a murimuri ne Ioanes ri vahehe turana Iuda tara, na vinara na ni-vahilolo na viri, ge malamala na matana Vure.

26 Ri lakea ne Ioanes ri takia ri ta maea, “Mari ni tovo, ra bakovi i turamu rira na gagana naru e Iordan, ra viri o vakalongo e huriki vona. Ngane i vahilolo e huriki, pali ngane e huriki lobo ri lokovonga vona.”

27 Lakea e Ioanes i koli, i ta maea, “A bakovi bara i bole kunana a maki a Vure i habi vona.

28 *Mu longo pali na tuline mua na tahuna a ta maea, ‘Iau i uka ma iau e Kristo. Pali a Vure i rudu iau ga muga valai.’

29 A bakovi tara ge parangi a ngatavine, a ngatavine iea ne vona kunana. A turana bakovi iea bara i davea, i talangakia. Na tahuna i longoa, bara i vivi. Iau ngane, a vivi mavonga liu.

* 3:22: Ion 4:1-2 * 3:28: Mat 11:10; Ion 1:20

³⁰ A rana ngane bara i rike. Pali a ragu ngane, bara i makali puru.

A Viri i Valai na Hunu

³¹ * “A viri i valai meli i dagi hateka ne huriki lobo. Pali a viri na malala, a viri na malala kunana, i ta manga a viri na malala kunana. A viri i valai na hunu i dagi hateka ne huriki lobo.

³² * I vakalongo a maka maki i matai, a maki i longo, pali i uka tara viri ge longo mai a ngavana.

³³ Pali e rei a viri i longo mai a ngavana, i vakasiri manga a Vure i ta muholi.

³⁴ A viri a Vure i rudua i valai i vakalongo e huriki na nitana Vure, a vuhuna a Vure i habi vona a Hanuna, i uka harena.

³⁵ * E Tamana i ngaru hatekea na hatena e Tuna, lakea i ru a maki lobo na limana.

³⁶ * E huriki ri luhoi torea e Tuna bara ri bole a nimahuri vakaroro. Pali e huriki ri marikoi e Tuna, i uka ma ri gi bole a nimahuri, a vuhuna a rongova na Vure i tabuli ne ria.”

4

A Ngatavine o Samaria

¹⁻³ * E Isu i vahilolo e huriki ala kupo. I kupo hateka e huriki ri murimuri vona, ri rangi e huriki a murimuri ne Ioanes. Pali e Isu i uka ma ia a viri i vahilolo ria. E huriki a murimuri vona ri vahilolo ria. Na tahuna e Isu i lohoka vona e huriki a Pariseo ri matai e huriki ala kupo ri

* **3:31:** Ion 8:23 * **3:32:** Ion 3:11 * **3:35:** Mat 11:27; Ion 5:20

* **3:36:** Ion 3:16-18; 1Ion 5:12 * **4:1-3:** Ion 3:22

ramaia, lakea i pe a tanga e Iudea, i hamule tabu o Galili turana e huriki a murimuri vona.

⁴ A dala ri ramaia i polo o Samaria.

⁵*Na kuru haro ri bele na tanga tara o Samaria ni gale e Sikar, tabukoi na malala e Iakop i habia hosi ne tuna e Iosep.

⁶⁻⁸ A lomu tara e Iakop i kelia hosi i tabuli vonga. E Isu i malulu a tuhana, lakea i made puru na dahana lomu. Pali e huriki a murimuri vona ri lakea na tanga dagi ri gi kona a maki ni kani ne ria.

Muri a ngatavine tara o Samaria i valai ta ge kiru a naru, lakea e Isu i nongi a naru vona, i ta maea, “O habi nau ranga naru ga ninu.”

⁹*Lakea a ngatavine o Samaria i takia e Isu, i ta maea, “I navai o nongi a naru nau? Ioe a bakovi o Iuda pali iau a ngatavine o Samaria.” (E huriki a Iuda ri vatepu e huriki a Samaria.)

¹⁰*Lakea e Isu i koli a ngavana, i ta maea, “Ioe bara o lohoka na maki a Vure i habi tavula, bara o lohoka vona a viri i nongi a naru vomu, bara o takia ge habia vomu a naru na nimahuri.”

¹¹ Lakea a ngatavine i koli, i ta maea, “Bakovi Dagi, a lovo i puru hateka, o uka a vidiru ni kiru a naru vona. Go bole vai a naru na nimahuri?”

¹²*O luhoi o dagi hateka na gare ne mia e Iakop? Hosi i kelia a lomu iea, i ninu a naru vona. E huriki e tuna, ria ranga ri ninu vona. A kabuna bulmakau, a sipsip vona, ria ranga ri ninu vona.”

¹³ Lakea e Isu i koli, i ta maea, “E huriki ri ninua a naru iea bara ri marohu tabu.

* **4:5:** Vuh 33:19; Ios 24:32 * **4:9:** Esr 4:1-5 * **4:10:** Ion 7:37-38;

Kap 21:6 * **4:12:** Ion 8:53

14 *Pali e huriki ri ninua a naru iau a habi, i uka ma ri gi marohu tabu. Muholi hateka a naru iau a habi bara i bele manga a narubele i tua pololilo ne ria, i habi a nimahuri vakaroro ne ria.”

15 Lakea a ngatavine i takia, i ta maea, “Bakovi Dagi, o habia nau a naru iea, i uka ma ga marohu tabu, i uka ma ga valai, ga kiru tabu.”

16 Lakea e Isu i takia, i ta maea, “O vano o tuli vilia e girihimu.”

17 A ngatavine i koli, i ta maea, “A uka e girihigu.”

Lakea e Isu i takia, i ta maea, “O ta muholi, o uka e girihimu.

18 Pali i muholi a hini o tahoka e girihimu i lima, pali ra bakovi o made turana ngane i uka ma ia e girihimu. Ra ngava o taki ngane kunana i muholi hateka.”

19 Lakea a ngatavine i koli, i ta maea, “Bakovi Dagi, a lohoka vomu ngane, ioe a propet.

20 *E huriki e tamane mia ri kavurikea a Vure na lolo iea. Pali mua e huriki a Iuda mu taki ta a tanga ni kavurikea a Vure vona, e Ierusalem kunana.”

21 Lakea e Isu i vakalongoa, i ta maea, “Ngatavine, o longo. A parava bara i valai, i uka ma mu gu kavurikea e Tata na lolo iea o na tanga dagi e Ierusalem.

22 *Mua o huriki a Samaria mu kavurikea a viri i uka ma mu lohoka vona. Mia mi kavurikea a viri mi lohoka vona, a vuhuna a dala a Vure i

* 4:14: Ion 6:35 * 4:20: Vin 12:5-14; Sng 122:1-5 * 4:22: 2Ki 17:29-41; Ais 2:3; Rom 9:4-5

korimule e huriki vona, i vakasiri polo ne mia e huriki a Iuda.

²³ Pali a parava bara i valai, i valai pali, e huriki ri kavurikea muholi e Tata, ri gi kavurikea muholi na hatene ria, a vuhuna e Tata i ngaru hateka e huriki a bakovi maea ri gi kavurikea.

²⁴ *A Vure ia a hanu. E huriki ri ngaru ni kavurikea, ri gi kavurikea na hatene ria, na naro muholi.”

²⁵ Lakea a ngatavine i ta maea, “A lohoka vona a Mesaia (a viri ni gale e Kristo) bara i valai. Na tahuna i valai bara i tuveve polo ne hita a maki lobo.”

²⁶ *Muri e Isu i vakalongoa, “Iau kunana ra viri a ta turamu ngane.”

E Huriki a Murimuri Ri Bele Mule ne Isu

²⁷ E Isu i ta lobo, lakea e huriki a murimuri ri hamule, ri turutu vona e Isu i ta turana ngatavine.* Pali i uka tara ne ria ge nanea, “A ra o ngarua?” o “I navai o ta turana ngatavine iea?”

²⁸ Ngane a ngatavine i ru purua a ulo na naru, i hamule lakea na tanga, i vakalongo e huriki, i ta maea,

²⁹ “Mu valai, mu masia a bakovi i vakalongo iau vona a vilo lobo a rata hosi. Ra bakovi iea, ma ge ia e Kristo.”

³⁰ E huriki a bakovi a ngatavine ri malaga, ri lakea na lomu ri gi masia.

³¹ I uka ma ri bele ma, e huriki a murimuri vona ri ta maea, “Mari ni tovo, o kani.”

* **4:24:** Rom 12:1; 2Ko 3:17; Pili 3:3 * **4:26:** Mrk 14:61-62

* **4:27:** E huriki a murimuri ne Isu ri turutu, a vuhuna a vinara ne ria i taki a mari ni tovo i uka ma ge ta turana ngatavine.

32 Pali e Isu i koli, i ta maea, “A tahoka a maki ni kani i uka ma mu lohoka vona.”

33 Muri ri vata, ri ta maea, “Ma ge tahoka pali tara viri ge habi a maki ni kani vona.”

34 *Pali e Isu i taki ria, i ta maea, “A Vure i rudu iau a valai. A ngaru ni muri mai a ningaru vona, a ngaru ni vakalobo a maka leho vona. A rabu iea i manga a maki ni kani nau.”

35 *E Isu i ta maea tabu, “E huriki ri ta maea, ‘I tahoka a keva i va i tabana, bara si mirio.’ Pali iau a taki mua, mu matapara mu matai a maka hania! Ri moro pali ni gi mirio.

36 Ngane a bakovi ni mirio i bole pali a mapana, i vakatubu pali ni mirio a maki ni kani na nimahuri vakaroro. Lakea a bakovi ni mirio, a bakovi ni varo, bara ru pitei varago.

37 Ra bokona ngava, ‘I varo tara, i mirio tara,’ i muholi hateka.

38 A rudu mua mu gu mirio vona a hania i uka ma mu varoa, i uka ma mu matakaria. I ranga e huriki ri leho hateka vona, pali mua mu mirio a kanena leho ne ria.”

E Huriki a Samaria Ri Luhoi Torea e Isu

39 E huriki a Samaria ala kupo na tanga iea ri luhoi torea e Isu, a vuhuna a ngatavine i taki ria, i ta maea, “I vakalongo iau vona a vilo lobo a rata hosi.”

40 Lakea na tahuna e huriki a Samaria ri valai vona, ri takia ge made taro turane ria. Lakea i made turane ria na parava i rua.

41 E huriki ala kupo tabu ri luhoi torea na tahuna ri longo a ngavana.

* 4:34: Ion 6:38 * 4:35: Luk 10:2

42 *Muri ri takia a ngatavine, ri ta maea, “I muga mi luhoi torea e Isu, a vuhuna o taki mia. Pali ngane mi luhoi torea a vuhuna mi longo a ngavana na tuline mia. Ngane mi lohoka vona i muholi hateka, a bakovi iea a bakovi ge korimule e huriki na malala.”

A Tuna Bolekori

43 E Isu i made turane ria na parava i rua, muri i malaga, i lakea o Galili,

44 *a vuhuna e Isu i vakalongo e huriki pali na propet, i uka ma ni togo na tanga vona.

45 *I mavonga, na tahuna i bele o Galili, e huriki vonga ri taguia, a vuhuna ri matai pali a maki lobo i rata o Ierusalem na Habu na Nipagepolo, a vuhuna ria ranga ri lokovonga.

46-47 *Muri i vano i gosi tabua a tanga e Kana na tabeke ne Galili, ra tanga rira i pulo a naru i lakea na vain vona.

Na parava tara, a bolekori na hariki i made o Kapernaum, i giloa e tuna, i popote ge mate. I longo a e Isu i malaga o Iudea, i bele pali o Kana. Lakea i laho lokovonga, i taki torea e Isu ge vakamahuria e tuna.

48 *Lakea e Isu i takia, i ta maea, “Mua, i uka ma mu gu matai a nivakasiri, a maki ni turutu, i uka ma mu gu luhoi tora iau.”

49 A bolekori na hariki i ta rike, i ta maea, “Bakovi Dagi, tu vano, ma ge mate e tugu.”

* 4:42: 1Ion 4:14 * 4:44: Mat 13:57 * 4:45: Ion 2:23

* 4:46-47: Mat 8:5-6; Ion 2:1-11 * 4:48: Ion 2:18; 1Ko 1:22

50 *E Isu i koli, i ta maea, “O hamule. E tumu i mahuri.”

Lakea a bakovi iea i luhoi torea e Isu, i hamule.

51 I tabana ni lalaho na dala, i laho halala ia e huriki a vora vona, ri vakalongoa vona a velengane tuna i mahuri pali.

52 I nana ria na a ra kilala i mahuri vona, lakea ri vakalongoa, ri ta maea, “A gilanga i pasipuru vona ravi na haro, na kilala i taku.”

53 Lakea a bakovi i luhoi kadoa, ra kilala iea kunana e Isu i takia, i ta maea, “E tumu i mahuri.” Lakea a bakovi iea turana e huriki a kabu vona ri luhoi torea e Isu.

54 *Ra nivakasiri iea, a ruana nivakasiri e Isu i ratea muri na tahuna i pea a tanga e Iudea i valai o Galili.

5

E Isu i Vakamahuri a Viri na Lomu

¹ Muri e Isu i sike o Ierusalem na habu tara ne huriki a Iuda.

² Na tanga e Ierusalem i tahoka tara lomu, i tabukoi na poridala ni gale A Poridala Na Sipsip. A lomu iea ni gale na nita Aram e Betesda. A talele i lima ri pesi haluia a lomu.

³ E huriki a kepa, a vaha hale, a beu, ri made vonga.

⁴ Ri davea a naru ge bolu, a vuhuna a agelo ne Bakovi Dagi bara i puru valai, i labea a naru. A viri bara i puru muga na naru na tahuna i longoa a nilaba, a gilanga vona bara i lobo.

⁵ A bakovi tara i made vonga, i giloa na pida i ravulu tolu a polona i polotolu.

* 4:50: Mat 8:13 * 4:54: Ion 2:11

⁶ E Isu i masia i mamade vonga. Na tahuna i longoa a bakovi iea i giloa na pida i kupo pali, i nanea, “O ngaru ni mahuri?”

⁷ Lakea a bakovi i koli, i ta maea, “Bakovi dagi, i uka tara viri ge tuhori iau ge ru puru iau na naru na tahuna ni laba. Na tahuna a toni ni puru na naru a viri tara bara i puru muga nau.”

⁸ *Muri e Isu i takia, i ta maea, “O pesi rike! O bole rike a moke vomu, o laho.”

⁹ I malaviriri kunana i lobo liu a gilanga vona. I bole rike a moke vona i laho.

A parava iea, a Parava Nimalo.

¹⁰ *Lakea na tahuna e huriki a Iuda ri masia i kalohoa a moke vona, ri takia, “A Parava Nimalo mona. A vinara i taki naha ni kaloho a moke vomu na parava iea.”

¹¹ Lakea i koli, i ta maea, “Ra bakovi i vakamahuri iau, i taki iau ga bole rike a moke nau, ga laho.”

¹² Lakea ri nanea, “E rei a bakovi i taki ioe go bole rike a moke vomu, go laho?”

¹³ Pali i uka ma i lohoka vona e rei a viri i vakamahuria, a vuhuna na tahuna e Isu i vakamahuria pali, i laho dili na kurukurune huriki, i vano.

¹⁴ Muri e Isu i matavisia na roho na Vure, i takia, “O longo valai, ngane o mahuri pali. Naha ni rata tabu a naro hale, ma ge bele tabu vomu a vuranga dagi hateka.”

¹⁵ Muri a bakovi iea i pea a roho na Vure, i vano i vakalongo e huriki a Iuda ne Isu i vakamahuri ia.

* **5:8:** Mat 9:6 * **5:10:** Neh 13:19; Jer 17:21-22

16 Lakea e huriki a Iuda ri tahatea e Isu a vuhuna i rata a maki nga na Parava Nimalo.

17 Pali e Isu i koli, i ta maea, “E Tata i leho vakaroro i valai i harena mona. Iau tara a leho.”

E Isu Ia a Vure

18 *Na ngava iea kunana e huriki a Iuda ri rura hateka ni matakana a dala ri gi rabalakia e Isu. I uka ma ri ngaru ni rabalakia na hini i longotaro a vinara na Parava Nimalo kunana. Ri ngaru ni rabalakia na hini i galea a Vure e Tamana, i rata ia i palupulupu turana Vure.

19 *Lakea e Isu i koli mule ria, i ta maea, “A taki muholi mua, iau, a Tuna Vure, i uka ma ga rata kikeri a maki. Iau a rata kunana a maki a matai e Tata i rata, a vuhuna a maki e Tata i rata, iau tara a rata,

20 a vuhuna e Tata i ngaru iau, iau e Tuna. I vakasiri iau vona a maki lobo i rata. I muholi, muri e Tata bara i vakasiri iau na maka maki i dagi na maka nivakasiri a rata pali, lakea bara mu ngapa.

21 I manga kunana e Tata i vakamahuri mule e huriki ri mate. Iau tara a habi a nimahuri ne huriki na ningaru nau kunana.

22 *E Tata i uka ma i pelekado e huriki. I habi nau a leho ni pelekado e huriki.

23 *Lakea, e huriki lobo ri gi togo iau i manga a hini ri togoa e Tata. A viri i uka ma i togo iau, i uka ma i togoa e Tata, ra i rudu iau a valai.

* **5:18:** Mat 26:4; Ion 7:1; 10:30 * **5:19:** Ion 5:30 * **5:22:** Ion 5:27; Apo 10:42 * **5:23:** Pili 2:10-11; 1Ion 2:23

24 **“A taki muholi mua, e huriki ri longo mai a ngavagu, ri luhoi tora a viri i rudu iau a valai, bara ri bole a nimahuri vakaroro. A Vure i uka ma ge pelekado ria, a vuhuna ri pea pali a matenga, ri bole a nimahuri.*

25 A taki muholi mua, a parava bara i valai, ngane i valai pali, e huriki ri mate ri gi longo a lohona Tuna Vure. Lakea e huriki ri longo, bara ri mahuri.

26 E Tata ia a vuhuna nimahuri, lakea i ratea e Tuna tara, ia a vuhuna nimahuri.

27 E Tata i habi a nitora nau ga pelekado e huriki, a vuhuna iau a Tuna Bakovi.

28 Naha ni turutu vona a ngava nau, a vuhuna a parava ge valai na tahuna e huriki ri mate pali ri gi longo a lohogu,

29 *ri gi pesi rike mule na matenga. E huriki ri rata a naro kamumu bara ri mahuri mule, ri bole a nimahuri. Pali e huriki ri rata a naro hale bara ri mahuri mule, ri bole a mapana naro hale ne ria.

E Isu a Tuna Vure

30 **“Iau a keri ni rata kikeri a maki. A pelekado a viri, i muri mai kunana a ngava a longo ne Tata. A rabugu ni pelekado i malamala a vuhuna i uka ma a muri mai a ningaru nau. A muri mai kunana a ningaru ne Tata, ra i rudu iau a valai.*

31 *“Iau kikeri bara ta ne nau, a ngavagu bara i maraha.*

32 A viri tara i taki e huriki ne nau. Pali a ngava i taki a lohoka vona i muholi.

* **5:24:** Ion 3:15-18 * **5:29:** Dan 12:2; Mat 16:27; Apo 24:15

* **5:30:** Ion 5:19; 6:38

³³ Hosi mu rudu e huriki ri lakea ne Ioanes, ri nanea nau. Lakea e Ioanes i vakalongo mua vona a ngava muholi.

³⁴ Iau i uka ma a ngarua tara ngavana bakovi tara ge vakatorea a ngavagu. Pali a vakalohoka tabu mua na ngavane Ioanes, a Vure ge korimule mua.

³⁵ E Ioanes ia a nipara i vakapalala a hini, lakea mu ngaru ni vivi vona a nipara vona na parava popote kunana.

³⁶ *³⁶“Pali iau a tahoka a ngava i kaneka hateka na ngavane Ioanes. A leho e Tata i habia nau ga vakaloboa, ngane a rata. Ra leho iea, i vakasiri e Tata i rudu iau a valai.

³⁷ *³⁷“Pali e Tata ra i rudu iau a valai, ia tara i ta muholi ne huriki ne nau pali. I uka tara viri ne mua ge longo a lohona o ge matai a matana.

³⁸ A nitana, tara, i uka ma mu longo maia, a vuhuna i uka ma mu luhoi tora a viri a Vure i rudua i valai.

³⁹ *³⁹“Mu gi vakaroro a Hinere, a vuhuna mu luhoi ta ge habi a nimahuri vakaroro ne mua. A maka ngava na Hinere i vakalongo mua ne nau,

⁴⁰ pali mu koi ni valai nau mu gu bole a nimahuri.

⁴¹ “Iau i uka ma a ngaru e huriki a bakovi ri gi kavurike iau.

⁴² Pali iau a lohoka ne mua, i uka ma mu ngarua a Vure na hatene mua.

⁴³ A valai na rane Tata, pali i uka ma mu tagui iau. Pali i ranga e huriki ri valai na rane ria kunana, mu tagui ria.

* **5:36:** Ion 3:2; 14:11 * **5:37:** Mat 3:17; Ion 5:32; 8:18 * **5:39:** Luk 24:27

⁴⁴ Pali mu gu luhoi tora navai iau? Mu ngaru hateka e huriki a bakovi ri gi kavurike mua. Pali i uka ma mu ngarua a Vure ge kavurike mua, ra Vure i taku kunana.

⁴⁵ “Pali naha ni luhoi ga padi virihi mua na ngava na matane Tata. A viri bara i padi virihi mua na ngava e Moses, ra viri mu luhoi ia ta ge kori mua.

⁴⁶ *I uka ma mu longo mai e Moses. Mua bara mu longo mai e Moses, bara mu longo mai iau, a vuhuna a ngava i here puru hosi i taki virihi iau vona.

⁴⁷ Pali mu gu longo mai navai ngane a ngava a taki, a vuhuna i uka ma mu longo mai a ngava e Moses i here puru hosi.”

6

*E Isu i Vakani e Huriki ala Rangale Lima (5,000)
(Mateo 14:13-21; Markus 6:30-44; Lukas 9:10-17)*

¹ Muri e Isu i malaga, i lakea na tabeke tara na Darilomu e Galili, a rana tara e Tiberius.

² E huriki ri ala kupo ri muri vona a vuhuna ri masia i vakamahuri e huriki ri giloa.

³ Muri e Isu i sike na gagana lolo, i made vonga turana e huriki a murimuri vona.

⁴ A Habu na Nipagepolo ne huriki a Iuda i tabukoi.

⁵ Na tahuna e Isu i matai e huriki ala kupo ri marali valai vona, i takia e Pilip, “I vai a hini si gi kona a bret vona ge kani e huriki nga?”

* 5:46: Apo 3:22

⁶ I lohoka pali na maki ge ratea, pali i nana kunanea e Pilip, ge tonia.

⁷ Lakea e Pilip i koli, i ta maea, “A moni ni kona a bakovi i leho na keva i polo tolu i uka ma ge kara si gi kona a bret, si gi vakani e huriki nga!”

⁸ Lakea a murimuri tara, a rana e Andreas, e tarine Simon Petrus, i ta rike, i ta maea,

⁹ “A koma bakovi tara koea i tahoka a bret i lima turana manu kiroko i rua, pali i uka ma i kara e huriki ala kupo hateka.”

¹⁰ Lakea e Isu i ta maea, “Mu vakamade e huriki.” Ra hini nga i vona a varili, lakea e huriki ri made puru. E huriki a bakovi ri ala rangale lima (5,000).

¹¹ Muri e Isu i bole a bret, i kavurikea a Vure. Muri i veru ne huriki ri made vonga, lakea ri bole na ningaru ne ria. A manu ranga, i rata mavonga.

¹² Ri kani, ri maru, lakea e Isu i taki e huriki a murimuri vona, “Mu ru kadolu a maka kalavana maki ni kani. Naha ni vuroki tavula ranga kalavana.”

¹³ Lakea ri ru kadolu a maka kalavana bret i lima, ri tahoni na kulopi i ravulu a polona i rua.

¹⁴ Na tahuna e huriki ri matakilalea a nivakasiri e Isu i ratea, ri ta maea, “Muholi hateka, ra bakovi iea a propet ni taki ge valai na malala.”

¹⁵ *Pali e Isu i lohoka ne ria ta ri gi taki tuharea ge ia a hariki ne ria. Lakea i maparu tala, i sike tabu na lolo, i made kikeri vonga.

*E Isu i Laho Langa na Darilomu
(Mateo 14:22-33; Markus 6:45-52)*

* 6:15: Ion 18:36

¹⁶ Na malunga liu e huriki a murimuri ri pori na darilomu,

¹⁷ ri rike na posi, ta ri gi hamule lakea o Kapernaum. Ngane i rodo a hini, pali e Isu i uka ma i luve taho ria ma.

¹⁸ A vilu dagi i pori, i ratea a dari i tarebo.

¹⁹ Na tahuna ri vore tala pali na kilomita i lima, ri masia e Isu i lalaho langa na dari i valai mai ria na posi, lakea ri mangenge hateka i vakulu a tagane ria.

²⁰ Pali e Isu i taki ria, i ta maea, “Tau kunana. Naha ni mangenge.”

²¹ Muri ri vivi vona, ri vakarikea na posi. Ri turutu kunana ri bele pali na lavu na hini ri lakea mai.

²² Na hatelanga e huriki ri tabana na tabeke tara na darilomu ri lohoka vona a posi i taku kunana i pasi vonga ravi, pali e Isu i uka ma i rike turane huriki a murimuri vona na tahuna ri vano.

²³ Muri a posi ranga na tanga e Tiberius ri dili tabukoi na hini e Bakovi Dag i kavurike a Vure vona a bret, i vakani e huriki vona ravi.

²⁴ Ngane ri matakilaka vona e Isu turane huriki a murimuri vona i uka ma ri made tabu vonga. Lakea ri rike na maka aga o Tiberius, ri lakea o Kapernaum ri gi matakanea e Isu.

A Bret na Nimahuri

²⁵ Na tahuna ri bele o Kapernaum ri matavisia e Isu, ri nanea, “Mari ni tovo, garika o bele koea?”

²⁶ E Isu i koli, i ta maea, “A taki muholi mua, i uka ma mu ngaru iau na hini a rata a nivakasiri.

Mu ngaru iau a vuhuna a habi tavula a bret ne mua, mu kani, mu maru.

27 *Naha ni leho ni bole a maki ni kani na malala. Bara i bera. Mu leho ni bole a maki ni kani na hunu, ra i tabuli vakaroro, i habi a nimahuri vakaroro. Iau, a Tuna Bakovi, ga habia mua a maki ni kani na hunu, a vuhuna a Vure e Tata i ru a kilakila nau. Ra kilakila iea, i vakasiri manga i vivi nau.”

28 Muri ri nanea, “A ra leho a Vure i ngaru mia mi gi ratea?”

29 *E Isu i koli, i ta maea, “A leho na Vure i maea, mu luhoi torea a viri a Vure i rudua i valai.”

30 *Ri longoa a ngava iea, lakea ri nana tabua, “A ra nivakasiri go ratea, mi gi masia, muri mi gi luhoi torea a viri a Vure i rudua i valai? A ra go ratea?”

31 *Hosi, e huriki e tubune mia ri kani a mana na tahuna ri laho viliha na tabeke i ngeki, i manga a ngava ni here puru hosi i ta maea, ‘I habia ne ria a bret na hunu ri gi kania.’ ”

32 Muri e Isu i taki ria, i ta maea, “A taki muholi mua, e Moses i uka ma a viri i habia ne mua ra bret na hunu, e Tata kunana a viri i habi ne mua a bret muholi na hunu,

33 a vuhuna a bret na Vure, ra viri i pe a hunu i puru valai, i habi a nimahuri ne huriki na malala.”

34 Lakea ri ta maea, “Bakovi dagi, o habi vakaroroa ne mia ra bret iea.”

* **6:27:** Ion 6:48-58 * **6:29:** 1Ion 3:23 * **6:30:** Mat 16:1; Ion 2:18 * **6:31:** Nim 16:14-15; Gi 11:7-9; Sng 78:24

³⁵ *Muri e Isu i vakalongo ria, i ta maea, “Iau a Bret na nimahuri. E huriki ri valai nau i uka ma ri gi vitolo tabu. E huriki ri luhoi tora iau i uka ma ri gi marohu tabu.

³⁶ I manga a hini a taki muga mua vona, mu matai iau, pali i uka ma mu luhoi tora iau ma.

³⁷ E huriki a bakovi a ngatavine e Tata i habi nau, bara ri valai nau. E huriki ri valai nau, i uka ma ga tonu mule ria,

³⁸ a vuhuna iau a pe a hunu a puru valai. Iau i uka ma a muri mai a ningaru nau. A muri mai a ningaru na viri i rudu iau a valai.

³⁹ *A ningaru vona i maea: e huriki a bakovi a ngatavine a Vure i habi nau, i uka tara viri ne ria ge velu. Ga vakamahuri mule ria lobo na nilobona parava,

⁴⁰ a vuhuna e Tata i ngaru e huriki lobo ri matai iau, e Tuna, lakea ri luhoi tora iau, ri gi bole a nimahuri vakaroro. Muri na nilobona parava, bara vakamahuri mule ria na matenga.”

⁴¹ Lakea e huriki a Iuda ri ta barangungu, a vuhuna e Isu i ta maea, “Iau a bret a valai na hunu.”

⁴² *Pali ri ta maea, “Ra bakovi iea, i luhoi ge ia e rei? Ra bakovi iea e Isu, e tune Iosep. Si lohoka ne tamana rua e kinana. Pali i navai i takia ta i valai na hunu?”

⁴³ E Isu i koli, i ta maea, “Naha ni vata barangungu.

⁴⁴ *I uka tara viri ge valai nau na ningaru vona kunana. E Tata i rudu iau a valai, lakea bara i

* **6:35:** Ion 4:14 * **6:39:** Ion 10:28-29; 17:12 * **6:42:** Mat 13:55

* **6:44:** Ion 6:65

tuli e huriki i ngaru, ri gi valai mai iau. Muri na nilobona parava bara vakamahuri mule ria.

⁴⁵ *Hosi e huriki a propet ri here puru a ngava i maea, ‘A Vure bara i tovo e huriki lobo.’ E rei a viri i longo maia e Tata, i bole a lohokanga vona, bara i valai nau.

⁴⁶ *I uka tara viri ge masia e Tata. A viri i valai na Vure, ia kunana i masia e Tata.

⁴⁷ *A taki muholi mua, a viri i luhoi tora ia bara i bole a nimahuri vakaroro.

⁴⁸ *Iau a bret na nimahuri.

⁴⁹ E huriki e tubune mua ri kani a mana na tahuna ri laho viliha na robo i ngeki. Pali ri mate pali.

⁵⁰ Pali i tahoka a bret i valai na hunu. E huriki ri kani a bret iea i uka ma ri gi mate.

⁵¹ Iau a bret na nimahuri a valai na hunu. E huriki ri kania a bret iea bara ri mahuri vakaroro. Ra bret iea a bobogu, ga habia ne huriki na malala ri gi bole a nimahuri.”

⁵² Muri e huriki a Iuda ri vahehe, ri ta maea, “Ra bakovi iea ge habi navia ne hita a bobona si gi kania?”

⁵³ Lakea e Isu i taki ria, i ta maea, “A taki muholi mua, e rei a viri i uka ma i kani a bobona Tuna Bakovi, i uka ma i ninu a darana, i uka ma ge bole a nimahuri.

⁵⁴ A viri i kani a bobogu, i ninu a daragu bara i bole a nimahuri vakaroro, muri na nilobona parava bara vakamahuri mulea na matenga.

⁵⁵ A bobogu a kinani muholi, a daragu a naru muholi.

* **6:45:** Ais 54:13 * **6:46:** Ion 1:18 * **6:47:** Ion 3:15-16 * **6:48:** Ion 6:32,58

⁵⁶ E huriki ri kani a bobogu ri ninu a daragu, bara ri made turagu. Iau tara bara made turane ria.

⁵⁷ *E Tata ia a Vure mahuri, i rudu iau a valai. Iau a bole a nimahuri na nitora ne Tata. I mavonga kunana a viri bara i kani iau, bara i mahuri na nitora nau.

⁵⁸ Iau kunana ra bret a valai na hunu. E huriki e tubune mua ri kani a mana, ri mate pali. Pali e rei a viri i kania a bret iea i uka ma ge mate, bara i mahuri vakaroro.”

⁵⁹ E Isu i taki a ngava nga na tahuna i vara na roho na vaponga o Kapernaum.

E Huriki a Murimuri Ri Ha Taroa e Isu

⁶⁰ Na tahuna e huriki a murimuri vona ri longo a ngavana, i kupo ne ria ri ta maea, “Ra ngava iea i mava hateka. E rei a viri ge longoa?”

⁶¹ E Isu i lohoka vona e huriki a murimuri vona ri ta kutukutu, lakea i nana ria, “Ra ngava a takia, mu marikoi vona?”

⁶² Pali mu gu luhoi navai na tahuna mu gu masia a Tuna Bakovi ge sike tabu na murina i made muga vona?

⁶³ A Hanuna Vure i habi a nimahuri, pali a bakovi i keri. A ngava a taki mua vona i vakasiri mua a Hanuna Vure, ra viri i habi a nimahuri.

⁶⁴ *Pali i ranga ne mua i uka ma mu luhoi tora.” E Isu i ta mavonga, a vuhuna i lohoka vona muga e huriki i uka ma ri luhoi torea, i lohoka vona e rei a viri ge habia na limane huriki a pile vona.

⁶⁵ *Lakea i ta tabu, i ta maea, “I ranga ne mua i uka ma mu luhoi tora iau. Lakea a taki mua pali, i

* **6:57:** 1Ion 3:24 * **6:64:** Ion 13:11 * **6:65:** Ion 6:44

uka tara viri ge valai tavula nau. E huriki e Tata i tuli ria ri valai nau, ria kunana bara ri valai nau.”

⁶⁶ Na tahuna ri longoa a ngava iea, i kupo e huriki a murimuri vona ri ha taroa, i uka ma ri ramai tabua.

⁶⁷ Muri i nana e huriki a murimuri vona ala ravulu a polona i rua, i ta maea, “Mua ranga mu gu hataro iau?”

⁶⁸ *Lakea e Simon Petrus i koli, i ta maea, “Bakovi Dagi e rei tabu mi gi ramaia? Ioe kikeri o tahoka a ngava na nimahuri vakaroro.

⁶⁹ Mi luhoi tora ioe, mi lohoka vomu, ioe kunana a Viri Malamala na Vure.”

⁷⁰ Muri e Isu i koli, i ta maea, “Iau a viri a vulaki mua e huriki ala ravulu a polona i rua. Pali tara ne mua i manga a hanitu!”

⁷¹ A viri i ta kanea e Iudas e tune Simon Iskariot. E Iudas ia a turane huriki ala ravulu a polona i rua, pali muri bara i habi e Isu na limane huriki a bakovi hale.

7

A Habu na Kape

¹ *Muri e Isu i laho lae pololilo na tabeke ne Galili. I koi ni lakea tabu na tabeke ne Iudea, a vuhuna e huriki a Iuda ri ngaru ni rabalakia.

² *Pali na tahuna a habu tara ne huriki a Iuda i tabukoi, a Habu na Kape,

³ e huriki e tarina ri takia, ri ta maea, “O lakea taro o Iudea, e huriki a murimuri vomu ri gi matai a maka nivakasiri o rata.

* **6:68:** Mat 16:16 * **7:1:** Ion 5:18 * **7:2:** Levi 23:34

⁴ A viri i ngaru e huriki ri gi lohoka vona i uka ma ge rata kapiloho a maki. O vano, o vakasiri ioe ne huriki lobo, a vuhuna ioe o rata a maka naro nga.”

⁵ *E huriki e tarina ri ta maea, a vuhuna i uka ma ri luhoi torea.

⁶ Lakea e Isu i taki ria, i ta maea, “A parava nau i uka ma i valai ma. Pali mua, a parava lobo i kamumu.

⁷ E huriki a bakovi a ngatavine na malala ri ngaru mua, pali ri marikoi iau a vuhuna a taki tala a rabu hale ne ria.

⁸ Mu vano mu lakea na habu. Iau i uka ma ga vano ma, a vuhuna a parava nau i uka ma i valai ma.”

⁹ Lakea i made vonga o Galili.

¹⁰ Pali na tahuna e huriki e tarina ri vano pali, i muri kikeri ia, i uka tara viri ge masia.

¹¹ E huriki a Iuda ri davea e Isu na habu, ri virokanea, ri vanana lae vona i lokovai.

¹² E huriki ri vareme na ngava, i viliha lae a nitane ria. I ranga ne ria ri ta maea, “E Isu ia a bakovi kamumu.”

I ranga e huriki ri koli ri ta maea, “I uka, e Isu i tami e huriki.”

¹³ Pali i uka tara viri ge pukatala a ngava ne huriki, a vuhuna ri mangenge ne huriki a Iuda.

E Isu i Vara

¹⁴ A habu i popote ge lobo, lakea e Isu i sike na roho na Vure, i vakatubu ni vara.

* 7:5: Apo 1:14

15 *A nivara ne Isu i rata e huriki a Iuda ri ngapa, lakea ri vanana, “Ra bakovi iea, i bole vai a lohokanga? I uka tara viri ge tovoa.”

16 *Lakea e Isu i koli ria, i ta maea, “A vinara nau i uka ma ne nau. I valai na viri i rudu iau a valai.

17 E huriki ri ngaru ni muri mai a ningaru na Vure bara ri matakilaka vona a vinara nau i valai na Vure, i uka ma a ngavagu kunana.

18 *A viri i ta na ngavana kunana i ngaru ni vakadagi a rana. Pali a viri i leho ni vakadagi a rana a viri i rudua i valai, i uka ma ge tatami, ia a bakovi ni ta muholi.

19 *Hosi e Moses i habi a vinara ne mua. Pali i uka ma mu longototo a vinara. Pali i navai a hini mu ngaru ni rabalaki iau?”

20 *E huriki ri koli, ri ta maea, “A hanitu i dili vomu! E rei a viri ge rabalaki ioe?”

21 Lakea e Isu i taki ria, “A ratea a nivakasiri i taku kunana, lakea mua lobo mu turutu vona.

22 *Pali e Moses i habia ne mua a vinara ni pala a kulina bakovi, lakea mu pala a kulina koma na Parava Nimalo. I muholi ngi, a vinara iea i uka ma i valai ne Moses, i valai ne huriki a gare hosi.

23 *Mu pala a kulina koma na Parava Nimalo ne vona ni muri mai a vinara ne Moses. Pali i navai mu tahate vona a hini iau a vakamahuri a kakaina bakovi na Parava Nimalo?

24 Naha ni pelekado a maki na matane mua kunana. Mu pelekado kamumu a maki.”

* **7:15:** Mat 13:54; Luk 2:47 * **7:16:** Ion 12:49; 14:10 * **7:18:**
 Ion 8:50 * **7:19:** Apo 7:53; Rom 2:21-24 * **7:20:** Ion 8:48; 10:20
 * **7:22:** Vuh 17:9-13; Levi 12:3 * **7:23:** Ion 5:8-10,16

E Isu Ia e Kristo

²⁵ Muri i ranga e huriki o Ierusalem ri vakatubu ni vanana maea, “Ra bakovi iea, ia kunana ni matakana ta ga ni gi rabalaki?”

²⁶ Pali ngane i vara na matane huriki, e huriki a matakari i uka ma ri tahatea. I mata manga ri matakilalea e Isu ia e Kristo.

²⁷ *Si lohoka vona a tanga vona, pali na tahuna e Kristo bara i valai, i uka tara viri ge lohoka vona a hini i valai vona.”

²⁸ *Muri, e Isu i tabana ni vara pololilo na roho na Vure, i ta rike, i ta maea, “I muholi ngi, mu lohoka nau, mu lohoka vona a tanga a valai vona. Iau i uka ma valai koea na ni ngaru nau. E Tata i rudu iau a valai. Ia a bakovi ni ta muholi. Mua i uka ma mu lohoka vona.

²⁹ Pali iau a lohoka vona, a vuhuna iau a made turana, i rudu iau a valai.”

³⁰ *Na tahuna ri longoa a ngava iea, ri toni ni lakavua, pali i uka tara viri ge nugutatea, a vuhuna a parava vona i uka ma i valai ma.

³¹ Pali i ranga e huriki ri luhoi tora ia, ri ta maea, “Ra bakovi iea e Kristo. I rata a nivakasiri i kupo hateka.”

³² E huriki a Pariseo ri longo e huriki ri vareme vona a maka ngava e Isu i taki. Muri ri rudu e huriki a prister dagi, e huriki a Pariseo, e huriki a tagari na roho na Vure ri gi lakavua e Isu.

³³ Lakea e Isu i ta maea, “Iau ga made turane mua popote kunana, muri bara hamule lakea na viri i rudu iau a valai.

* **7:27:** Ion 7:41; 9:29 * **7:28:** Mat 11:27; Ion 8:55 * **7:30:** Ion 7:44

34 *Bara mu matakana iau, pali i uka ma mu gu matavisi iau. A hini ga made vona, bara mu keri ni valai vona.”

35 Lakea e huriki a Iuda ri vanana, ri ta maea, “Ra bakovi iea i ngaru ni lokovai i uka ma si gi masia? Ge lakea mai e huriki ne hita ri made viliha iea o Gris, ge vara ria vonga?”

36 Pali na tahuna i ta maea, ‘Bara mu matakana iau, pali i uka ma mu gu matavisi iau,’ i navai a pelegona ngava iea? Pali a nita tara vona i ta maea, ‘A hini a made vona, bara mu keri ni valai vona’, i navai a pelegona?”

A Naru na Nimahuri

37 *A nilobona parava na habu, a parava dagi hateka. Lakea na parava iea, e Isu i pesi i gale dagi, i ta maea, “E rei a viri i marohu, ge valai nau, ge ninu.

38 *E rei a viri i luhoi tora iau, a naru na nimahuri bara i tua pololilo vona, i manga a hini ni here puru na Hinere.”

39 *E Isu i taki e huriki ri luhoi tora ia bara ri bole a nitora na Hanu Kiripiripi. Na tahuna iea a Vure i uka ma i rudua ma a Hanuna, a vuhuna e Isu i uka ma ni vakabagetu ma.

40 *I ranga e huriki ri longoa a nitana ri ta maea, “Muholi hateka ra bakovi iea a propet.”

41 *Pali i ranga e huriki ri ta maea, “A bakovi iea e Kristo.”

Pali i ranga e huriki ri nana rovi tabu ri ta maea, “Re Kristo, ge valai navai o Galili?”

* **7:34:** Ion 8:21; 13:36 * **7:37:** Levi 23:36; Ais 55:1; Ion 4:14

* **7:38:** Ais 58:11 * **7:39:** Ion 16:7; 20:22; Apo 2:4 * **7:40:** Ion

6:14 * **7:41:** Ion 1:46

42 *A Hinere i taki e Kristo ge valai na kabu ne Davit, na tanga ne Davit, e Betlehem.”

43 Pali e huriki ri tahoka a niluhoi takutaku ne ria ne Isu, i vaperesi lae a niluhoi ne ria.

44 I ranga e huriki ri ngaru ni lakavua, pali i uka ma ri ratea.

E Huriki a Gare i Uka Ma Ri Luhoi Torea e Isu

45 Muri e huriki a tagari na roho na Vure ri hamule. Lakea e huriki a prister dagi, a Pariseo ri nana ria, “I navai i uka ma mu turari vilia?”

46 *Lakea e huriki a tagari ri vakalongo, ri ta maea, “I uka tara viri ge ta manga a bakovi iea.”

47 E huriki a Pariseo ri ta puhaki, ri ta maea, “Mua ranga, a bakovi iea i tami mua.

48 *Mu matai mia e huriki a Pariseo, e huriki a matakari. E rei tara ne mia ge luhoi tora ia?

49 I uka liu! Pali re huriki a manga nga, ri luhoi torea, i uka ma ri lohoka na vinara. A Vure ge ratapile ria.”

50 *E Nikodemus, a turane ria, hosi i vano i masia e Isu, i taki ria, i ta maea,

51 “A vinara ne hita i taki bara si longoa a bakovi ge ta taro, si gi matakilaka vona a narona, muri ni gi pelekado.”

52 *Pali ri ratapilea na ngava, ri ta maea, “Ioe tara a bakovi o Galili. O gi kamumua a Nita na Vure, bara o masia i uka tara propet ge valai o Galili.”

53 Muri ri hamule mai a tanga takutaku ne ria.

* 7:42: Sng 89:3-4; Mai 5:2 * 7:46: Mrk 1:22 * 7:48: Ion 12:42

* 7:50: Ion 3:1-2 * 7:52: Ion 7:41-42

8

A Ngatavine Hale

¹ Pali e Isu i lakea na lolo e Oliva.

² Na parava muri na hatelanga pokopoko i lakea tabu na roho na Vure. E huriki a bakovi a ngatavine ri valai maia, ri made haluia, lakea i made puru i vara ria.

³ E huriki a mari na vinara, a Pariseo ri tuli vilia tara ngatavine i parangi, ni matavisi i rata a rabu na molenga. Lakea ri vakapesia na matane huriki.

⁴ Ri takia e Isu ri ta maea, “Mari ni tovo, ra ngatavine iea, mi masia i rata a rabu na molenga.

⁵ *Na vinara ne Moses ra ngatavine maea bara ni padimate na kedo. Pali o ta navai ke?”

⁶ Ri nana maea a vuhuna ri ngarua ge ratea tara ngava ri gi padi virihi ia vona.

Pali e Isu i pasike puru, i vakatubu ni here na malala na kukulimana.

⁷ *Ri nana vilihui, lakea i pesi rike i taki ria, i ta maea, “E rei tara ne mua i uka ma i rata kilala a rabu hale, ge padi mugea a ngatavine iea.”

⁸ Muri i pasike puru tabu i here na malala.

⁹ Ri longoa a ngava iea, lakea ri malaga gosigosi tala, ri vano. E huriki a gare ri vano muga. Ri vano lobo ria, e Isu kikeri i made turana ngatavine iea.

¹⁰ Muri e Isu i pesi rike i nanea, “Ngatavine, a vai ria? E rei tara ne ria ge taki ioe go mate?”

¹¹ *A ngatavine i koli, i ta maea, “Bakovi Dagi, i uka.”

* **8:5:** Levi 20:10; Vin 22:22-24

* **8:7:** Vin 17:7

* **8:11:** Ion

Lakea e Isu i ta maea, “Pali iau tara, i uka ma ga taki ioe go mate. O vano ngane, o lobo ni rata a naro hale.”

A Nipara na Malala

¹² *Na tahuna e Isu i vara tabu, i ta maea, “Iau a nipara na malala. E rei a viri i muri nau, i uka ma ge laho tabu na uvo, bara i tahoka a nipara i habi a nimahuri.”

¹³ E huriki a Pariseo ri hehe, ri ta maea, “Masia ngane, ioe kikeri o ta ne vomu, pali i uka tara viri ge kori ioe na ngavamu ge muholi.”

¹⁴ *E Isu i koli, i ta maea, “Bara iau kikeri a ta, pali i uka tara viri ge kori iau na ngavagu, a nitagu i muholi, a vuhuna a lohoka vona a hini a valai vona, a hini ga lakea vona. Pali mua, i uka ma mu lohoka vona a hini a valai vona, a hini ga lakea vona.

¹⁵ *Mu pelekado e huriki na rabu na malala kunana, pali iau i uka ma pelekadoa tara viri.

¹⁶ *Pali iau bara pelekado a viri, a nipelekado nau bara i muholi, a vuhuna i uka ma iau kikeri. A pesi turane Tata, ra viri i rudu iau a valai.

¹⁷ *Na vinara ne mua ni here puru i ta maea, a bakovi ala rua ru gu taki tala a ngava, a ngava iea i muholi.

¹⁸ *Iau a taki tala mule a ngava nau ne mua, pali a viri i tuhori iau na ngava e Tata, ra viri i rudu iau a valai.”

¹⁹ Muri ri nanea, “I vai e tamamu?”

* **8:12:** Ais 49:6; Ion 1:4-9; 9:5; 12:46 * **8:14:** Ion 5:31-32; 7:28

* **8:15:** Ion 12:47 * **8:16:** Ion 5:30; 8:29 * **8:17:** Vin 19:15

* **8:18:** 1Ion 5:9

E Isu i koli, i ta maea, “I uka ma mu lohoka nau o ne Tata. Mua bara mu lohoka nau, e Tata tara bara mu lohoka vona.”

²⁰ *I taki e huriki na ngava nga na tahuna i vara na tabeke na roho na Vure, tabukoi na hini ni ru a nihabi vona. Pali i uka tara viri ge lakavua, a vuhuna a parava vona i uka ma i valai ma.

²¹ *E Isu i taki tabu ria, i ta maea, “Iau popote ga vano, lakea bara mu matakana iau. A naro hale ne mua bara i tabuli, mu mate turana. A hini ga lakea vona, bara mu keru ni valai vona.”

²² Lakea e huriki a Iuda ri vanana, ri ta maea, “Ra bakovi iea, i taki a hini ge lakea vona bara si keru ni bele vona, ma ge tomo.”

²³ *Pali e Isu i ta lokovonga liu, i ta maea, “Mua e huriki a bakovi na malala kunana. Pali iau a bakovi na hunu. Iau i uka ma a bakovi na malala.

²⁴ A taki mua pali, bara mu mate turana naro hale ne mua. Pali mua i uka mu gu luhoi ge iau ra iau kunana,* muholi hateka bara mu mate turana naro hale ne mua.”

²⁵ Ri nanea, “Pali ioe e rei ke?”

E Isu i koli, i ta maea, “Iau ra viri a taki mua vona pali.

²⁶ Iau a tahoka a ngava i kupo na tahuna bara pelekado mua. Pali a viri i rudu iau a valai i ta muholi hateka. A ngava a longo vona, a taki polo ne huriki lobo.”

²⁷ A viri i taki ria vona e Tamana, pali i uka ma ri longokilala a hini i taki.

* **8:20:** Ion 7:30 * **8:21:** Ion 7:34; 13:33 * **8:23:** Ion 3:31

* **8:24:** A ngava e ‘iau ra iau kunana’ a rana Vure na Ngava Dagi Hosi, re Iave. E Isu i ta maea, i manga i taki ia a Vure.

28 *Lakea e Isu i ta maea, “Na tahuna mu bole rikea a Tuna Bakovi, bara mu matakilaka vona iau kunana ra viri a takikia. Bara mu matakilala iau i uka ma a ratea tara maki na ningaru nau kunana. A taki polo kunana a maki e Tata i tovo iau vona.

29 A viri i rudu iau a valai i made turagu, i uka ma i pe iau, a vuhuna a rata vakaroro a maki ge vivi vona.”

30 Na tahuna e huriki ri longo a ngava i taki, i kupo ri luhoi torea.

E Huriki e Tune Abraham

31 E Isu i taki e huriki a Iuda ri luhoi torea, i ta maea, “Na tahuna mu longototo a vinara nau, bara i mua a murimuri muholi nau.

32 Lakea bara mu lohoka vona a ngava muholi. Muri a ngava muholi bara i rata mua, mu matukapaga.”

33 *Ri koli ri ta maea, “Mia e huriki a hamone Abraham. Pali paru hosi i valai mona, i uka ma mia a vorakato na viri tara. Pali i navai a hini o taki mavonga mia, ta mi gi matukapaga?”

34 *E Isu i koli, i ta maea, “A taki muholi mua, a viri i rata a naro hale ia a vorakato na naro hale, i made polotano na tuhakanga na rabu hale.

35 A vorakato, i uka murina na kabu na matakari vona. Pali a tuna bakovi i tahoka a murina na kabu vona. A murina i tabuli vakaroro.

36 I mavonga kunana, a Tuna Bakovi ge rata mua mu matukapaga, bara mu matukapaga muholi.

* 8:28: Ion 3:14 * 8:33: Mat 3:9 * 8:34: Rom 6:16,20

³⁷ A lohoka vona ngi, mua a hamone Abraham. Pali ngane mu ngaru ni rabalaki iau, a vuhuna a nitagu i uka ma i dili na hatene mua.

³⁸ A taki mua vona a maka maki e Tata i vakasiri iau vona, pali mua ranga mu rata a maka maki mu longo ne tamane mua.”

³⁹ *Ri koli ri ta maea, “E Abraham e tamane mia.”

Lakea e Isu i taki ria, i ta maea, “E Abraham ge tamane mua, bara mu rata a maki e Abraham i rata.

⁴⁰ A taki mua vona a ngava muholi a longo na Vure, pali ngane mu ngaru ni rabalaki iau. A vilo mavonga i uka ma a vilone Abraham.

⁴¹ *A vilo mavonga a vilone tamane mua.”

E huriki a Pariseo i madihi a hatene ria ri ta maea, “I uka ma mia a tuna ngoi. E Tamane mia kunana a Vure.”

⁴² Lakea e Isu i taki ria, “A Vure i uka ma e Tamane mua. Ge ia e Tamane mua, bara mu ngaru iau, a vuhuna iau a valai na Vure, a bele koea. Iau i uka ma valai na ningaru nau. A Vure i rudu iau a valai.

⁴³ I navai i uka ma mu longokilala a hini a taki? I uka ma mu longokilala, a vuhuna mu koi ni longo a ngavagu.

⁴⁴ *Mua e huriki e tune Satan, lakea mu ngaru ni muri mai a ningaru vona. Muga na hunu a malala ni ratarike, ia a bakovi ni rabalaki a viri, i koi ni muri mai a ngava muholi, a vuhuna i uka tara ngava muholi ge takia. Na tahuna i tami a

* **8:39:** Mat 3:9 * **8:41:** Ais 63:16 * **8:44:** 1Ion 3:8

viri, i ta na tabelena, a vuhuna ia a marapusi, a tamana marapusianga.

⁴⁵ Pali i uka ma mu luhoi tora iau, a vuhuna iau a ta muholi!

⁴⁶ *E rei tara ne mua ge vakasiri, iau a rata a naro hale? Iau a ta muholi, pali i navai i uka ma mu luhoi tora iau?

⁴⁷ *E huriki a tuna Vure ri longototo a ngava a Vure i taki. Pali mua i uka ma mu longototo a Vure, a vuhuna i uka ma mua e huriki e tuna.”

E Isu i Muga ne Abraham

⁴⁸ *E huriki a Iuda ri koli a nita ne Isu ri ta maea, “I muholi ioe a bakovi o Samaria, i dili vomu a hanitu.”

⁴⁹ E Isu i koli, i ta maea, “Iau, i uka ma i dili nau a hanitu. Iau a togoa e Tata, pali mua i uka ma mu togo iau.

⁵⁰ Iau i uka ma a ngaru e huriki ri gi kavurike iau. Pali a Vure ia a mari ni pelekado a narone huriki. I ngaru e huriki ri gi kavurike iau.

⁵¹ *A taki muholi mua, e rei a viri i muri mai a ngavagu, i uka ma ge mate.”

⁵² Na tahuna e huriki a Iuda ri longoa a ngavana ri kaha, ri ta maea, “Ngane mi lohoka vomu i dili vomu a hanitu! E Abraham i mate, e huriki a propet ri mate, pali ioe o taki ta a viri ge muri mai a ngavamu, i uka ma ge mate!

⁵³ Ra ioe, o dagi hateka ne tamane mia e Abraham? E Abraham i mate, e huriki a propet ri mate. Pali ioe o luhoi ge ioe e rei ke?”

* **8:46:** 2Ko 5:21; 1Pe 2:22
3:21-22 * **8:51:** Ion 5:24

* **8:47:** 1Ion 4:6

* **8:48:** Mrk

⁵⁴ E Isu i koli, i ta maea, “Iau bara kavurike mule iau, a nikavurike nau a maki tavula. E Tata ra mu takia ta ia a Vure ne mua, ia ra viri i kavurike iau.

⁵⁵ Iau a lohoka vona, pali mua i uka ma mu lohoka vona. Iau bara taki i uka ma a lohoka vona, bara marapusi manga mua, pali iau a lohoka vona, a longototoa a nitana.

⁵⁶ E tamane mua e Abraham i pasimata ni matai a parava nau. Pali ngane i masia pali a parava iea, i vivi hateka.”

⁵⁷ E huriki a Iuda ri hehe, ri ta maea, “A pida vomu i uka ma i ravulu lima ma, pali o taki ioe ta o masia pali e Abraham.”

⁵⁸ *E Isu i koli, i ta maea, “A taki muholi mua, muga ne Abraham ni poda, iau kunana ra iau!”†

⁵⁹ Na tahuna i ratea a ngava iea, lakea e huriki a Iuda i madihi a hatene ria, a vuhuna i taki ta ia a Vure. Lakea ri bole rike a kedo ta ri gi padimatea. Pali e Isu i kapiloho ne ria, i laho tala na tabeke tara na roho na Vure i vano.

9

A Bakovi i Kepa

¹ Na tahuna e Isu i laho lokovonga i masia a bakovi i kepa. A bakovi iea, na tahuna ni poda, i kepa liu.

² *Lakea e huriki a murimuri ri nanea, “Mari ni tovo, a naro hale ne rei i ratea a bakovi iea i

* **8:58:** Ion 1:1 † **8:58:** Na Nimariu 3:14 ra ngava iea, “Iau kunana ra iau” a rana Vure tara. Ia a pelegona e Iave. * **9:2:** Ese 18:20; Luk 13:2,4

kepa? A naro hale vona o a naro hale ne tamana e kinana?”

³ *E Isu i koli, i ta maea, “A naro hale vona i uka ma i rata ia ge kepa. A naro hale ne tamana e kinana ranga, i uka ma i ratea ge kepa. I kepa a vuhuna a Vure i ngaru a leho vona ge bele kavakava.

⁴ Ngane si gi rata a leho na viri i rudu iau a valai, a vuhuna i tabana ni palala a hini. Pali i uka ma ge tabaka, bara i rodo a hini, lakea i uka tara viri ge leho.

⁵ *Na tahuna a tabana ni made na malala, iau a nipara ne huriki a bakovi a ngatavine.”

⁶ *E Isu i taki lobo a ngava nga, i kalupea a malala, i ratea i beta manga kota. Muri i bolea a malala, i ravua na matana bakovi.

⁷ Lakea i takia, “O vano o vahilolo a matamu na lomu e Silom.”* Lakea a bakovi iea i vano i vahilolo a matana, lakea i matapara. Muri i hamule lakea na tanga vona.

⁸ E huriki a bakovi a ngatavine na tanga vona, e huriki ri lohoka vona ri vanana, ri ta maea, “Ra bakovi iea, ia kunana a viri i made lake, i nonongi a maki ne huriki?”

⁹ I ranga e huriki ri taki ta ia kunana, pali i ranga e huriki ri lavuni ri ta maea, “I uka, a bakovi i mata manga ia.” Pali ra bakovi iea i ta tora hateka, i ta maea, “Tau kunana!”

* **9:3:** Ion 11:4 * **9:5:** Mat 5:14; Ion 8:12 * **9:6:** Mrk 8:23

* **9:7:** A ngava e ‘Silom’ na nita Hibru i manga ‘nirudu.’ A naru iea i uka ma a naru tavula. Ri vahilolo a maka maki na Habu na Kape vona.

10 Lakea e huriki ri nanea, “Ni vakamatapara navai a matamu?”

11 A bakovi i koli, i ta maea, “A bakovi, a rane Isu, i kalupe tahoā a malala i ratea i beta, i ravua na matagu. Muri i rudu iau a vano a hilolo na lomu e Silom. A hilolo lobo, i malaharere a matagu, a matapara.”

12 Lakea ri nanea, “Pali avia ngane ra bakovi iea?”

A bakovi i koli, i ta maea, “Ai, i uka ma lohoka vona.”

E Huriki a Pariseo Ri Nanea a Kepa

13 Muri e huriki ri tuli lakea ne huriki a Pariseo a bakovi i kepa muga.

14 A Parava Nimalo, ra parava e Isu i kalupe tahoā a malala, i vakamataparea a kepa.

15 Lakea e huriki a Pariseo ri nanea vona a matana i malaharere navai. Lakea i taki ria, i ta maea, “I ru a kokota na matagu, muri a hilolo, a matapara.”

16 Lakea e huriki a Pariseo ranga ri ta maea, “Ra bakovi i vakamataparea a bakovi iea, i uka ma i valai na Vure, a vuhuna i leho na Parava Nimalo.”

Pali i ranga e huriki ri nana maea, “A bakovi hale ge rata navai a nivakasiri?” Lakea ri vahehe lae na ngava.

17 *Muri ri nana tabua ra bakovi i kepa muga, ri ta maea, “Ioe kunana ra viri i vakamatapara ioe. O luhoi navia ra bakovi iea?”

Lakea a bakovi i koli, i ta maea, “Ia a propet.”

18 E huriki a Iuda i uka ma ri luhoi tora a nita na bakovi iea, ra i takia ta i kepa muga, muri e Isu

* 9:17: Ion 4:19

i vakamataparea. Lakea ri rudu mai a ngava ne kinana e tamana, ru gu valai taro ne ria.

¹⁹ Na tahuna ru bele, e huriki a Pariseo ri nana rua, “Ra bakovi iea e tune marua? Ra bakovi iea kunana muru takia ta ni poda tala i kepa liu? Pali i navai ngane i matapara?”

²⁰ Ru koli, ru ta maea, “Miri lohoka vona ia e tune maria, ni poda i kepa liu.

²¹ Pali a hini i matapara ngane, e rei i vakamatapara ia, i uka ma miri lohoka vona. Mu nanea, ge koli a ninana ne mua. I uka ma ia a koma kiroko. Bara i koli a ninana ne mua.”

²² E tamana e kinana ru ta mavonga a vuhuna ru mangenge ne huriki a Iuda. Ru mangenge a vuhuna ri kado puru a ngavana viri ge taki e Isu ge ia e Kristo, bara ri tonu talea liu na roho na vaponga.

²³ Ru mangenge mavonga e tamana e kinana, lakea ru ta maea, “I uka ma ia a koma kiroko. Mu nanea.”

²⁴ Ri gale vilia tabua a bakovi i kepa muga, ri takia, “O kavurikea a Vure. Mi lohoka vona a bakovi iea a bakovi hale.”

²⁵ A bakovi i kepa muga i koli, i ta maea, “Iau i uka ma lohoka vona, ia a bakovi kamumu o ia a bakovi hale. A maki i taku a lohoka vona. Muga iau a kepa, pali ngane a matapara!”

²⁶ Muri ri nanea, “A ra i ratea vomu? I vakamatapara navai ioe?”

²⁷ A bakovi i koli, i ta maea, “A taki mua pali, i uka ma mu longo mai a hini a taki. I navai mu ngaru ni longo tabu a ngava a taki muga pali? Mua ranga mu ngaru ge mua a murimuri vona?”

28 Lakea ri harogi pilea, ri ta maea, “Ioe a murimuri vona! Mia a murimuri ne Moses!

29 Mi lohoka vona a Vure i ta turane Moses, pali ra bakovi iea i uka ma mi lohoka vona i valai vai.”

30 A bakovi i koli, i ta maea, “I nangi tebi liu a nitane mua! I uka ma mu lohoka vona a hini i valai vona a bakovi iea, pali ia kunana i vakamatapara iau.

31 *Si lohoka vona a Vure i uka ma i longo mai e huriki a bakovi hale. I longo mai kunana e huriki ri kavurike ia, ri ramai a ningaru vona.

32 I uka ma ni matai hosi tara viri ge vakamatapara a bakovi i kepa na tahuna ni poda tala.

33 Pali ra bakovi iea, a Vure i uka ma i rudua ge valai, i uka ma ge ratea tara maki mavonga.”

34 *Lakea ri koli mule ri ta maea, “I navai o vara kolikoli mia? A naro hale i madoko vomu na tahuna ni poda tala.” Muri ri tonu talea ge vano liu.

E Huriki a Kepa

35 E Isu I longoa a bakovi iea ni tonu tala liu, lakea i vano i masia, i takia, “Ioe o luhoi tora a Tuna Bakovi?”

36 A bakovi iea i koli, i ta maea, “Bakovi Dagi, e rei a bakovi iea? O vakasiri iau vona ga luhoi tora ia.”

37 Lakea e Isu i ta maea, “Ra bakovi iea o masia pali, ngane i ta turamu.”

38 Muri a bakovi i kavurikea e Isu, i ta maea, “Bakovi Dagi, a luhoi tora ioe.”

* 9:31: Sng 34:15 * 9:34: Sng 51:5

³⁹ Lakea e Isu i ta maea, “A puru valai na malala ga pelekado e huriki. E huriki a kepa ri gi matapara, e huriki ri matapara ri gi kepa.”

⁴⁰ *E huriki a Pariseo ranga ri laho turana ri longoa a nitana, ri nanea, “I navai? O luhoi mia ranga mi kepa?”

⁴¹ E Isu i koli, i ta maea, “I uka ma mu kepa. Bara mu kepa, i uka ma mu gu tahoka a ngava na naro hale ne mua. Pali ngane mu taki ta mu matapara, mu tahoka a ngava.

10

A Matakari Kamumu na Sipsip

¹ “A taki muholi mua, a bakovi i uka ma i dili na logo na nure na sipsip, pali i page rike na nure na hini ranga, i dili, ra bakovi iea a panaho, a mari-kau.

² Pali a tahona sipsip i dili kamumu na logo.

³ A tagari i tala purua a logo, lakea a tahona sipsip i dili, i gale a rana maka sipsip, ri longo mai ia. I gale ria na rane ria takutaku, muri i me tala ria.

⁴ Na tahuna i me tala lobo a maka sipsip vona, i muga ria. A maka sipsip ri muri maia, a vuhuna ri longokilalea a lohona.

⁵ A maka sipsip i uka ma ri gi muri mai a viri i uka ma ri burongi kilalea. I muholi ngi bara ri ha na tahuna i gale ria, a vuhuna i uka ma ri longokilalea a lohona.”

⁶ E Isu i ta vakakika ne ria, pali ria i uka ma ri longokilala a ngava i taki ne ria.

* **9:40:** Mat 15:14

⁷ Lakea e Isu i taki tabu ria, i ta maea, “A taki muholi mua, iau a logo na nure na sipsip.

⁸ *E huriki ri valai muga nau, ria a panaho, a marikau. Pali e huriki a sipsip i uka ma ri longo mai ria.

⁹ Iau a logo. E huriki ri dili valai nau bara ri mahuri. Bara ri dili pori na ningaru ne ria. Bara ri matavisi a maki ni kani.

¹⁰ A bakovi ni panaho i valai kunana ni panaho, ni ratapile, ni rabalaki a maka sipsip. Pali iau a valai ga habi a nimahuri. Ra nimahuri iea, i uka hareña.

¹¹ * “Iau a matakari kamumu na sipsip. A matakari kamumu bara i mate ni matakari a maka sipsip vona.

¹² * A viri i leho ni gi kona i uka ma ia a tahona sipsip. Na tahuna i masia a kaugara i valai, bara i pe mule a maka sipsip, i ha ia. Muri a kaugara bara i valai, i lili viliha a kabuna sipsip.

¹³ Ra bakovi ni kona i ha, a vuhuna ia a bakovi i leho kunana ge bole a moni. I uka ma i luhoi a maka sipsip.

¹⁴ “Iau a matakari kamumu na sipsip, a maka sipsip nau ri lohoka nau. Iau tara a lohoka ne ria.

¹⁵ * I manga a hini a lohoka ne Tata, e Tata tara i lohoka nau. Iau ga mate ni korimule a maka sipsip nau.

¹⁶ * Iau a tahoka tabu ranga sipsip i uka ma ri dili ma na nure. Ria ranga ga bole dili ria na nure, ri gi longokilalea a lohogu, ge taku kunana

* **10:8:** Jer 23:1-2; Ese 34:2-3 * **10:11:** Sng 23:1; Kap 7:17

* **10:12:** Apo 20:29 * **10:15:** Mat 11:27; 1Ion 3:16 * **10:16:**

Ais 56:8; Ese 34:23

a kabuna sipsip. A matakari ne ria tara ge taku kunana.

¹⁷ *E Tata i ngaru iau, a vuhuna ga mate na murine huriki a sipsip. Muri ga mahuri mule tabu.

¹⁸ I uka tara viri ge vakamate iau. Iau kunana ga mate na ningaru nau. Iau a tahoka a nitora ni mate. Iau a tahoka a nitora ni pesi rike mule na matenga. E Tata i taki iau ga rata mavonga.”

¹⁹ Pali na ngava iea kunana e huriki a Iuda ri vagege lae tabu.

²⁰ E huriki ala kupo ri ta maea, “I manga. I dili vona a hanitu. I navai si gi longo maia?”

²¹ Pali i ranga e huriki ri ta maea, “A nitana i uka ma i manga a nitana bakovi i dili vona a hanitu. Pali a hanitu, i kara ge vakamatapara a kepa?”

E Huriki i Uka Ma Ri Luhoi Tora

²² Na tahuna na malangia, ni rata a Habu na Nigamai* o Ierusalem.

²³ E Isu i lokovonga i laho pololilo na roho na Vure na tabeke ni gale a talele ne Solomon.

²⁴ Lakea e huriki a Iuda ri vapopo haluia, ri nanea, “Ra mia, mi dava paru hosi. Garika go

* **10:17:** Pili 2:8-9 * **10:22:** A habu iea ni rata na keva e Disemba. A rana habu iea na nita Hibru i maea, e “Hanuka”. Na pida 167 BC, e huriki a bakovi o Siria ri vaubi turana e huriki a Iuda. Ri bole a roho na Vure, ri dili vona, ri ratea i katoki. Muri na pida i tolu, e huriki a Iuda ri vaubi tabu, ri bole mule a roho na Vure. Ri bole mule pali, lakea ri ratea a leho tara ni ratea a roho na Vure ge malamala tabu. A Habu na Nigamai ri luhoi mule tabu a rabu ni rata a roho na Vure ge malamala.

vakalongo mia ne vomu, ge ioe e rei muholi? Pali ioe ge ioe e Kristo, o ta kavakava ne mia ngane.”

²⁵ E Isu i koli, i ta maea, “A taki mua pali. Pali i uka ma mu longo mai a ngavagu. A maka nivakasiri a rata na rane Tata ri vakasiri iau e rei.

²⁶ Pali i uka ma mu luhoi tora iau, a vuhuna i uka ma mua a sipsip nau.

²⁷ A sipsip nau ri longokilala a lohogu. Iau a lohoka ne ria, ri muri nau.

²⁸ *A habi ne ria a nimahuri vakaroro, i uka ma ri gi mate. I uka tara viri ge kini paru ria na limagu.

²⁹ E Tata, ra i habi ria nau, i dagi hateka ne huriki lobo. I uka tara viri ge bole tala ria na limane Tata.

³⁰ Maria e Tata miri palupulupu.”

³¹ Muri e huriki a Iuda ri bole rike tabu a maka kedo, ta ri gi padimatea.

³² Pali e Isu i taki ria, “A vakasiri mua vona pali a nivakasiri dagi i kupo ri valai ne Tata. Pali e rei a maka nivakasiri mu gu padimate iau vona?”

³³ *E huriki a Iuda ri koli, ri ta maea, “I uka ma mi gi padi ioe na kedo vona a maka nivakasiri ngi. Mi gi padi ioe a vuhuna o ta hale hateka na Vure. O taki ioe ta ioe a Vure. Pali ioe a bakovi tavula kunana.”

³⁴ *E Isu i koli, i ta maea, “A ngava ni here na vinara ne mua, a Vure i ta maea, ‘Mua e huriki a vure.’

³⁵ Si lohoka vona, a ngava i taki a hinere, i uka ma i mapulo lae, i tabuli vakaroro. Re huriki a

* **10:28:** Ion 3:16; 6:39 * **10:33:** Levi 24:16 * **10:34:** Sng 82:6

bakovi a Vure i habi a ngava vona ne ria, i taki ria, ta ria e huriki a vure.

³⁶ Pali iau, e Tata i vulaki iau, i rudu iau a valai koea na malala. Pali i navai mu taki iau, ta a ta hale hateka na Vure na tahuna a taki iau, iau a Tuna Vure?

³⁷ Bara iau i uka ma a rata a leho ne Tata, naha ni longo mai iau.

³⁸ *Pali bara iau a rata a leho ne Tata, pali mu koi ni luhoi iau, a ngaru mu gu luhoi a maka nivakasiri a rata. Muri bara mu matakilalea e Tata i made turagu, iau a made turane Tata.”

³⁹ I mavonga ri toni tabu ni lakavua, pali i uka ma ri lakavu visia.

⁴⁰ *Muri e Isu i hamule, i tulu poloa a naru e Iordan, i made na tabeke e Ioanes i vahilolo e huriki vona muga.

⁴¹ E huriki ri ala kupo ri valai vona ri ta maea, “E Ioanes i uka ma i rata ranga a nivakasiri, pali a ngava i taki virihi a bakovi iea vona i muholi.”

⁴² Na tahuna e Isu i made na tanga iea, i kupo e huriki ri luhoi torea.

11

E Lasarus i Mate

¹ *Na parava tara a bakovi o Betani, a rana e Lasarus, i giloa. E kurabana e Maria e Marta, rua ranga ru made vonga o Betani.

² *Re Maria, ia kunana ra viri i biri a mangisipa na vahane Bakovi Dagi, muri i ravua na vuna. E kurabana, e Lasarus, i giloa.

* **10:38:** Ion 14:10-11 * **10:40:** Ion 1:28 * **11:1:** Luk 10:38-39

* **11:2:** Ion 12:3

³ Ra ngatavine nga ru talo rike a ngava ne Isu, ru ta maea, “Bakovi Dagi, ra viri o ngaru hatekea, ngane i giloa.”

⁴ *Na tahuna i longoa a velengana, i ta maea, “Ra gilanga iea i uka ma ge mate vona. A leho na gilanga iea, ge vakasiri a nitora na Vure, lakea e huriki ri gi kavurikea. Muri e huriki ri gi kavurike iau, a Tuna Vure.”

⁵ E Isu i ngaru hateka na hatena e Marta, e Maria, e Lasarus.

⁶ Pali na tahuna i longo a velengane Lasarus i giloa, i uka ma i vano maia. I made tabu vonga na parava i rua.

⁷ Muri i taki e huriki a murimuri vona, i ta maea, “Si hamule lakea na tabeke ne Iudea.”*

⁸ Lakea e huriki a murimuri vona ri takia, “Mari ni tovo, rira kunana e huriki a Iuda ri toni ni padimate ioe na kedo, pali ngane o ngaru ni hamule lokovonga tabu?”

⁹ E Isu i koli, i ta maea, “Na parava lobo a haro i rike na hatelanga, i rolo na malunga. A viri i laho na hini palala i uka ma ge boru, a vuhuna a nipara na malala i vakapalala a dala vona.

¹⁰ Pali na tahuna i laho na rodo bara i boru, a vuhuna i uka nipara.”

¹¹ E Isu i taki lobo a ngava nga lakea i taki ria tabu, i ta maea, “E turane hita e Lasarus i mahita. Pali ngane ga lokovonga ga vangoa.”

¹² E huriki a murimuri vona ri koli ri ta maea, “Bakovi Dagi, i kamumu i mahita. A gilanga vona bara i lobo.”

* **11:4:** Ion 9:3 * **11:7:** Bara ri laho na parava i taku o na parava i rua bara ri bele o Betani.

13 E Isu i ta vakakika vona e Lasarus i mate. Pali e huriki a murimuri vona ri luhoi ta i mahita kunana.

14 Muri i ta kavakava, i ta maea, “E Lasarus i mate.

15 Iau a luhoi mua, lakea i uka ma a vano ga made turana. A rata mavonga, mu gu luhoi tora iau. Pali ngane si gi lokovonga vona.”

16 *Muri e Tomas, a rana tara e Didimas,† i taki e huriki a murimuri, i ta maea, “Hita ranga, si lokovonga si mate turana.”

17 Na tahuna e Isu i bele, ni vakalongo vona a podane Lasarus i tabuli pali na babe na parava i va.

18 A tanga e Betani i tabukoi o Ierusalem. A maravana a kilomita i tolu,

19 lakea i kupo e huriki a Iuda ri bele mai e Maria e Marta ri gi luke rua, a vuhuna i mate pali e kurabane rua.

20 Na tahuna e Marta i longoa e Isu i valai, i pagitala na ruma ge taguia e Isu. Pali e Maria i made kunana.

21 Na tahuna e Marta i masia e Isu, i takia, i ta maea, “Bakovi Dagi, ioe bara o made koea, e kurabagu i uka ma ge mate.

22 Pali a lohoka vona a Vure bara i rata a maki o takia vona.”

23 Lakea e Isu i takia, “E kurabamu bara i mahuri mule tabu.”

24 *E Marta i koli, i ta maea, “A lohoka vona bara i mahuri mule tabu na nilobona parava, na tahuna a Vure ge vakamahuri mule e huriki.”

* **11:16:** Mrk 14:31 † **11:16:** E ‘Didimus’, na nita griki manga a boge. * **11:24:** Ion 6:40

25 Lakea e Isu i takia, “Iau a viri a vakamahuri mule e huriki, a habi a nimahuri ne huriki. A viri i luhoi tora iau i mate, bara i mahuri tabu.

26 Na tahuna e huriki ri mahuri ri luhoi tora iau, i uka ma ri gi mate. Ra ngava nga, o luhoi tora, o i uka?”

27 *E Marta i koli, i ta maea, “Bakovi Dagi, a longo a ngava ngi. A luhoi ioe e Kristo, a Tuna Vure ni taki ta ge valai na malala.”

28 E Marta i taki loboa a ngava iea i hamule. I tulia e tarina e Maria, ru pesi tala, i takia, “A mari ni tovo i valai pali, i nana vomu.”

29 Na tahuna e Maria i longoa, i malaviriri kunana i pesi rike, i lakea mai e Isu.

30 E Isu i uka ma i bele ma na tanga. I tabana i made na hini i taguia e Marta vona.

31 Na tahuna e huriki a Iuda ra ri lukea e Maria pololilo na ruma, ri masia i pesi rike hari hari, i pagitala, ri muri maia. Ri luhoi ta ge lakea na hini ni vakatabuli a podane kurabana, ge tangi vonga.

32 Na tahuna e Maria i bele vona a hini i made vona e Isu, i lolu puru tabukoi na vahana i takia, “Bakovi Dagi, ioe bara o made koea, e kurabagu i uka ma ge mate.”

33 Na tahuna e Isu i matai e Marta, e huriki a Iuda, ri valai turana ri tangi, i dodo ria, i rakudu a hatena a hini ri tangi hateka.

34 Lakea e Isu i nana ria, “I vai a hini mu vakatabuli a podana vona?”

Ri koli ri ta maea, “Bakovi Dagi, o valai o masia.”

35 Lakea e Isu i tangi.

* 11:27: Ion 6:69

³⁶ Na tahuna e huriki a Iuda ri masia i tangi, ri ta maea, “Masia, i ngaru hatekea ra bakovi iea!”

³⁷ *Pali i ranga e huriki ri ta maea, “I vakamatapara a viri i kepa, pali i navai i uka ma i koria ra bakovi iea, nahea ge mate?”

E Isu i Vakamahuria e Lasarus

³⁸ E Isu i dodo ria, i rakudu a hatena na hini ri tangi hateka. I vano i bele na lovo. Ra lovo iea a babe, ni tukari na kedo a matana.

³⁹ E Isu i taki ria, i ta maea, “Mu kule talea a kedo.”

Pali e Marta, re kurabana i mate, i takia, i ta maea, “Bakovi Dagi, i mavuru pali, a vuhuna i tabuli na parava i va pali.”

⁴⁰ Lakea e Isu i takia, “Iau a taki ioe pali. Ioe bara o luhoi tora, bara o masia a nitora na Vure.”

⁴¹ Muri ri kule talea a kedo. Lakea e Isu i mata rike na hunu, i ta maea, “Tata, a kavurike ioe a vuhuna o longo iau pali.

⁴² A lohoka vomu na parava vakaroro o longo iau. Pali ngane a taki ioe na ngava nga, ge longo e huriki ri pesi tabukoi koea, ri gi luhoi ioe kunana o rudu iau a valai.”

⁴³ E Isu i taki lobo a ngava nga, lakea i gale tala dagi, i ta maea, “O Lasarus, o pesirike, o pori valai!”

⁴⁴ Lakea a bakovi mate i pesi rike i pori valai. A kakaina, a gina, i tabana ni kae na lavalava.

Lakea e Isu i taki ria, i ta maea, “Mu vuka tala a lavalava ni bunu ia vona, ge vano.”

*E Huriki a Pariseo Ri Ngaru ni Rabalaki e Isu
(Mateo 26:1-5; Markus 14:1-2; Lukas 22:1-2)*

* 11:37: Ion 9:6-7

⁴⁵ *I kupo e huriki a Iuda ri valai ni lukea e Maria. Na tahuna ri masia a maki i ratea e Isu, ri luhoi tora ia ngane.

⁴⁶ *Pali i ranga e huriki ri lakea ne huriki a Pariseo ri vakalongo ria vona a maki i ratea.

⁴⁷ Muri e huriki a prister dagi, e huriki a Pariseo ri gale palupu e huriki a tara na vaponga, ri vanana, ri ta maea, “A ra si gi ratea ngane? Ra bakovi iea, i rata a maka nivakasiri i kupo.

⁴⁸ Hita bara si mata taroa ge rata liuliu lokovonga, e huriki lobo bara ri luhoi tora ia. Muri e huriki a Rom bara ri valai, ri ratapilea a roho na Vure, ri tahona polo vona a tanga ne hita.”

⁴⁹ Pali a viri tara ne ria, a rana e Kaipas, a prister i muga ne huriki a prister lobo na pida iea, i ta rike, i ta maea, “Mua i uka ma mu lohoka vona tara maki!

⁵⁰ I uka ma mu lohoka vona? I uka ma ge huriki lobo ri gi mate. I kamumu hateka a bakovi ala taku kunana ge mate na murine huriki lobo.”

⁵¹⁻⁵³ *Lakea i vakatubu na parava iea, ri varodo a ngava ri gi rabalakia e Isu. E Kaipas i uka ma i takia na niluhoi vona ra ngava iea. I takia, a vuhuna ia a prister i muga ne huriki a prister lobo na pida iea, pali i taki muga ne Isu ge mate na murine huriki a Iuda. Pali i uka ma e huriki a Iuda kunana, ge mate ge vakalipopo e huriki a tuna Vure ra ri made viliha na maka tanga lobo, ri gi made palupu ge ria a kabu i taku.

⁵⁴ Lakea e Isu i uka ma i laho kavakava tabu na matane huriki a Iuda. I lakea na tanga e Epraim,

* **11:45:** Ion 7:31 * **11:46:** Luk 16:31 * **11:51-53:** Ion 5:18

tabukoi na robo, i made vonga turane huriki a murimuri vona.

⁵⁵ Na tahuna a habu ne huriki a Iuda i tabukoi, a Habu na Nipagepolo, e huriki ala kupo na tanga viliha vonga ri sike o Ierusalem, ri gi rata a leho ni rata ria ri gi malamala na matana Vure muga na Habu na Nipagepolo.

⁵⁶ Ri matakana mavongea e Isu. Na tahuna ri pesi pololilo na tabeke na roho na Vure ri vanana, “Mu luhoi navai? A bakovi iea ge valai na habu o ge uka?”

⁵⁷ Pali e huriki a prister dagi, a Pariseo ri vakuku e huriki ne e rei a viri ge matavisia e Isu, ge vakalongo malaviriri ria, ri gi lakavua.

12

E Maria i Biri e Isu o Betani (Mateo 26:6-13; Markus 14:3-9)

¹* A parava i polotara muga na Habu na Nipagepolo, e Isu i luve o Betani, ra tanga ne Lasarus, a bakovi i vakamahuri mulea na matenga.

²* Lakea e huriki vonga ri taguia e Isu, ri rata a habu vona. E Marta i veru a maki ni kani, pali e Lasarus i made turane huriki na dede ri kani turane Isu.

³* Lakea e Maria i bolea a kalavana lita na mangisipa, ni rata na vutuna kai a nard, a mavana i dagi hateka. I guru langa na vahane Isu, muri i ravu na vuna. Lakea a mangina mangisipa i huli hateka pololilo na ruma.

* **12:1:** Ion 11:1,43 * **12:2:** Luk 10:40 * **12:3:** Luk 7:37-38

⁴ Pali e Iudas Iskariot, a turane huriki a murimuri, ra bakovi ta ge habi e Isu na limana pile, i koi, i ta maea,

⁵ “A mangisipa iea i dagi hateka a mapana. A mapana i manga a mapana bakovi i leho na pida i taku. I navai i uka ma o bolea a mapana mangisipa iea, go habia ne huriki a matasia?”

⁶ E Iudas i takia ra ngava iea a vuhuna ia a panaho. I uka ma i luhoi e huriki a matasia. A leho vona ni matakari a tava, bara i panaho mule ranga moni.

⁷ E Isu i koli, i ta maea, “Naha ni takia. I kamumu hateka a hini i rata purua a mangisipa, ge davea ra parava bara ni tanu iau vona.

⁸ *E huriki a matasia bara ri made turane mua vakaroro, pali iau i uka ma ga made turane mua vakaroro.”

⁹ E huriki a Iuda ri longoa e Isu i made vonga, lakea ri valai maia. Pali i uka ma ri valai ri gi matai e Isu kunana. A viri ri ngaru ni masia e Lasarus, ra bakovi e Isu i vakamahuri mulea na matenga.

¹⁰ Lakea e huriki a prister dagi ri varodo tabu a ngava ne Lasarus, ia tara ri gi rabalakia,

¹¹ *a vuhuna e huriki a Iuda ri longoa a velen-gana, lakea ri luhoi torea e Isu.

E Isu i Dili o Ierusalem
(*Mateo 21:1-11; Markus 11:1-11; Lukas 19:28-40*)

¹² Na parava muri e huriki ri valai na habu ri longoa e Isu ge lakea o Ierusalem.

* **12:8:** Vin 15:11 * **12:11:** Ion 11:45

13 *Lakea ri bole a maka pagana rou, ri vano ri gi taguia e Isu, ri gale maea,

“Si gi kavurikea a Vure!”*

A Vure ge vakabagetua a viri i valai na rane
Bakovi Dagi!

Ni gi vakabagetu a hariki ne Israel!”

14 E Isu i matavisia tara tuna donki, i made langa vona. I ramai kunana a ngava ni here puru hosi na Hinere i ta maea,

15 * “Mua o huriki a bakovi o Sion† naha ni mangenge.

Mu masia a hariki ne mua i valai ngane,
i rike na tuna donki.”

16 *Muga e huriki a murimuri i uka ma ri matakilala a maka maki nga. Pali muri, na tahuna e Isu i mahuri mule na matenga, a Vure i vakabagetua, ri matakilaka vona ngane a ngava ri taki ne Isu, a maki ri ratea ne Isu, ni here puru hosi virihi mai ia.

17 E huriki ri turana na tahuna i gale tala e Lasarus na lovo, i vakamahuri mulea na matenga, i uka ma ri malo ni vakalongo lae e huriki vona a maki ri masia.

18 E huriki ala kupo ri longoa i rata a nivakasiri iea, ri lokovonga ri tagui ia.

19 Lakea e huriki a Pariseo ri vata, ri ta maea, “Mu masia, ngane bara i uka tara maki si gi ratea. I mata manga e huriki lobo ri muri vona ngane!”

* **12:13:** Sng 118:25-26; Ion 1:49 * **12:13:** A ngava iea na nita Hibru i manga e “Hosana”. A pelegona muholi i maea, “Mi ngaru go korimule mia.” Pali na tahuna e Isu i valai, e huriki a Iuda ri taki a ngava iea ne vona ni kavurikea a Vure. * **12:15:** Sek 9:9

† **12:15:** E Ierusalem, a rana tara e Sion. * **12:16:** Ion 2:22

E Isu i Taki Muga a Matenga Vona

²⁰ E huriki a bakovi na tanga e Gris ranga ri turana e huriki ri sike na habu ne vona ni kavurikea a Vure.

²¹ Ri valai ne Pilip, ra bakovi o Betsaida na tabeke ne Galili, ri takia, “Bakovi dagi, mi ngaru ni matai e Isu.”

²² Lakea e Pilip i vano i takia e Andreas. Muri ru vano ru vakalongoa e Isu.

²³ *E Isu i koli, i ta maea, “Ngane i tabukoi a Vure ge vakabagetu iau, a Tuna Bakovi.

²⁴ *A taki muholi mua, na tahuna a bakovi i varo a vutuna vit, i mate a vutuna vit, i gaga, i koru rike, i vakabele a kanena i kupo. Pali a vutuna vit i uka ma ni gi varo, i uka ma ge vakabele tabu a kanena.

²⁵ *E rei a viri i ngaru hateka a nimadena, bara i mate. Pali e rei a viri i marikoi a nimadena koea na malala, bara i mahuri vakaroro muri ma.

²⁶ E huriki ri ngaru ge ria a vora nau, ri gi muri nau. Lakea bara ri made turagu na hini ga made vona. E Tata bara i kavurike e huriki ri rata a leho nau.”

A Tuna Bakovi Bara Ni Bole Rike

²⁷ *E Isu i ta rike tabu, i ta maea, “Ngane i mava a hategu, pali ga ta navai? Ga ta maea, ‘O Tata, o korimule iau na nimadihi iea?’ Pali i uka ma ga ta mavonga a vuhuna iau a valai ga bolea a nimadihi iea.

²⁸ O Tata, ge bagetu a ramu.”

* **12:23:** Ion 13:31-32; 17:1 * **12:24:** 1Ko 15:36 * **12:25:** Mat 16:25 * **12:27:** Sng 6:3; 42:5; Mat 26:38

Muri a lohona viri tara i ta valai na hunu i ta maea, “Iau, a ragu ni vakabagetu pali. Pali ga ratea ge bagetu tabu.”

²⁹ E huriki vonga ri longoa ri taki ta a hini i kururu. Pali i ranga e huriki ri taki ta a agelo i ta turana.

³⁰ Lakea e Isu i taki ria, i ta maea, “Ra lohona viri mu longoa, i uka ma ne vona ni tuhori iau. A ngava nga ne vona ni tuhori mua.

³¹ Ngane a Vure ge pelekado e huriki, ge lili talea a matakari na malala.‡

³² *Pali iau, na tahuna ni gi bole rike iau, ga tuli valai nau e huriki lobo.”

³³ *I taki a ngava nga, ta ge vakalongo a naro ge mate vona.

³⁴ *Lakea ri ta rike, ri ta maea, “Mi gia na vinara, e Kristo bara i valai ge made vakaroro. Pali i navai o ta maea ke, ‘A Tuna Bakovi ni gi bole rike?’ E rei ra Tuna Bakovi iea?”

³⁵ *Muri e Isu i taki ria, i ta maea, “Mua bara mu tahoka a nipara na parava popote kunana. Mu laho na tahuna mu tahoka a nipara, ma ge puru a uvo. A bakovi i laho na uvo i uka ma i lohoka vona a hini ge lakea vona.

³⁶ *Ngane mu tahoka a nipara. Mu luhoi tora a nipara na tahuna i tabuli, ge mua e huriki a tuna nipara.” Na tahuna i vakaloboa a nitana, i pe ria i kapiloho ne ria.

E Huriki a Iuda i Uka Ma Ri Luhoi Tora

‡ **12:31:** A matakari na malala, re Satan. * **12:32:** Ion 3:14

* **12:33:** Ion 19:6 * **12:34:** Sng 110:4; Ais 9:7; Dan 7:14

* **12:35:** Ion 8:12 * **12:36:** Epe 5:8

37 E huriki a Iuda ri matai a maka nivakasiri e Isu i rata, pali i uka ma ri luhoi torea,

38 *ge bele muholi a nitana propet e Isaia i here puru hosi, i ta maea,

“Bakovi Dagi e rei i longo mai a ngava mi taki ria vona?

E Bakovi Dagi i vakasiri ne rei a nitora vona?”

39 Lakea ri keri ni luhoi torea, a vuhuna e Isaia a propet i here tabu, i ta maea,

40 *“I vakakepa a matane ria,

I vakamalupa a hatene ria,

i uka ma ri gi matakilaka na maki,

i uka ma ge palala a gine ria,

i uka ma ri gi pulo a vilone ria,

lakea i uka ma ga vakamahuri ria.”

41 *E Isaia i ratea a ngava iea, a vuhuna i masia a bagetuanga ne Isu, lakea i vakalongo e huriki vona.

42 *Pali na tahuna iea kunana e huriki ala kupo ri luhoi torea e Isu. I ranga a matakari, ria ranga ri luhoi torea e Isu. Pali ri mangenge ne huriki a Pariseo, lakea i uka ma ri vakalongo a niluhoi ne ria, a vuhuna ri mangenge, ma ni gi tonu tala liu ria na roho na vaponga.

43 *Ri ngarua a Vure ge kavurike ria, pali ri ngaru hateka e huriki a bakovi ri gi kavurike ria.

E Isu i Valai Ge Kori Mule e Huriki

44 Muri e Isu i gale dagi, i ta maea, “Na tahuna a viri i luhoi tora iau, i uka ma i luhoi tora iau kunana, i luhoi torea a viri i rudu iau a valai.

* 12:38: Ais 53:1 * 12:40: Ais 6:10 * 12:41: Ais 6:1 * 12:42: Ion 9:22 * 12:43: Ion 5:44

⁴⁵ *Na tahuna i matai iau, i masia ra viri i rudu iau a valai.

⁴⁶ A puru valai na malala a manga a nipara. E rei a viri i luhoi tora iau i uka ma ge made na uvo.

⁴⁷ *“A bakovi i longoa a ngavagu, pali i uka ma i muri maia, iau i uka ma ga pelekadoa. A vuhuna a valai, i uka ma ga pelekado e huriki. A valai ga korimule e huriki na malala.

⁴⁸ I tahoka a mari ni pelekado ge pelekado e huriki ri marikoi iau, i uka ma ri ngaru a nitagu. Ra nitagu kunana bara i pelekado ria na nilobona malala,

⁴⁹ a vuhuna iau i uka ma a taki a ngava na niluhoi nau kunana. E Tata i rudu iau a valai, i habi nau a vinara, a ngava ga rata navai, ga taki navai.

⁵⁰ A lohoka vona a vinara ne Tata i vakasiri a nimahuri vakaroro. I mavonga kunana a ngava a taki, ra ngava iea kunana i vakuku iau vona e Tata, ga vakalongo mua vona.”

13

E Isu i Vahilolo a Vahane Huriki a Murimuri

¹ Kuduvi a Habu na Nipagepolo ge vakatubu. E Isu i lohoka vona a parava i valai pali ge pe a malala, ge hamule sike ne Tamana. I ngaru hateka e huriki a viri vona ri made na malala, ngane ta ge vakasiri muholi ria i ngaru hateka ria.

² *Na malunga ngane ri kakani. E Satan i habi pali a niluhoi ne Iudas Iskariot, e tune Simon, ge habi e Isu na limane huriki a pile.

* **12:45:** Ion 14:9 * **12:47:** Ion 3:17 * **13:2:** Luk 22:3; Ion 13:27

³* E Isu i lohoka vona e Tamana i ru a maki lobo na limana. I lohoka vona ia i valai na Vure, pali ngane ta ge hamule lakea tabu na Vure.

⁴ Lakea i pesi rike, i kali talea a varakia vona, i bolea a lavalava na nihilolo, i rea halui a kipona.

⁵ Muri i guru puru na tavila a naru, i vakatubu ni vahilolo a vahane huriki a murimuri vona. Muri i ravu ria na lavalava i rea vona.

⁶ Na tahuna e Isu ta ge vahilolo a vahane Simon Petrus, lakea e Petrus i nanea, “Bakovi Dagi, go vahilolo a vahagu?”

⁷ E Isu i koli, i ta maea, “I uka ma o lohoka vona a maki a ratea. Muri bara o lohoka vona.”

⁸ Pali e Petrus i hehe, i ta maea, “Naha ni vahilolo a vahagu.”

Pali e Isu i koli, i ta maea, “Iau i uka ma ga vahilolo a vahamu, i uka ma go made turagu.”

⁹ Lakea e Simon Petrus i koli, “Pali o Bakovi Dagi, i uka ma ga a vahagu kunana, a limagu, a gigu ranga o vahilolo.”

¹⁰* Lakea e Isu i koli, i ta maea, “A bakovi i hilolo pali i uka ma ge hilolo tabu. Bara ni vahilolo kunana a vahana, a vuhuna a kakaina lobo i matapado pali. Mua mu matapado, pali i uka ma i mua lobo.”

¹¹ E Isu i ta maea, a vuhuna i lohoka vona a viri bara i habi ia na limane huriki a bakovi hale, ra i mavonga i taki i uka ma e huriki lobo ri matapado.

¹² Na tahuna i vahilolo lobo a vahane ria, i rodo mulea a varakia vona, i hamule mai a murina.

* **13:3:** Ion 3:35; 16:28 * **13:10:** Ion 6:64,70-71; 15:3

Lakea e Isu i nana ria, i ta maea, “A naro a ratea ne mua, mu matakilalea, o i uka?”

¹³ I kamumu mu gale iau ‘E Bakovi Dagi’, ‘A mari ni tovo’ a vuhuna i muholi a ngava ngi.

¹⁴ *Iau a Bakovi Dagi ne mua, a mari ni tovo ne mua, a vahilolo pali a vahane mua. Mua ranga, ngane a ngaru mu gu made palupu, mu vahilolo a vahane mua.

¹⁵ *A vakasiri mua pali, mu rata manga a hini a rata ne mua.

¹⁶ *A taki muholi mua, a vora i uka ma ge muga na matakari vona. A vinuru tara i uka ma ge matakari a viri i rudua.

¹⁷ Ngane mu lohoka vona a ngava nga. Mua bara mu longo mai, bara mu vivi.

E Isu Bara Ni Habi na Limana Pile

¹⁸ *“Iau i uka ma a taki mua lobo. A lohoka vona e huriki a bakovi a vulaki. Pali a maki ta ge bele, ge bele muholi a Hinere, i ta maea, ‘A viri miri vakani a bret, ia kunana a viri bara i rata hale iau.’

¹⁹ *“A taki mua vona muga, lakea na tahuna ge bele a maki iea, bara mu luhoi tora iau, ‘Iau kunana, ra Iau.’

²⁰ *A taki muholi mua, e rei a viri i tagui e huriki a rudu, i manga i tagui iau. E rei a viri i tagui iau, i manga i tagui a viri i rudu iau a valai.”

²¹ Na tahuna e Isu i taki lobo a ngava nga, i lege a lohona, lakea i vakalongo ria, i ta maea, “A taki

* **13:14:** Mat 20:28; Luk 22:27 * **13:15:** Pili 2:5; Kol 3:13; 1Pe 2:21 * **13:16:** Mat 10:24 * **13:18:** Sng 41:9 * **13:19:** Nim 3:14; Ion 14:29; 16:4 * **13:20:** Mat 10:40

muholi mua, a viri tara ne mua bara i habi iau na limane huriki a pile.”

²² Lakea e huriki a murimuri ri vamatanono. Ri ngapa vona a ngava iea, e rei muholi a viri i takia?

²³ A viri tara ne ria, ra murimuri e Isu i ngaru hatekea, i made tabukoi vona.*

²⁴ Lakea e Simon Petrus i longo rike lokovonga, i takia, “O nanea. E rei muholi a viri i takia?”

²⁵ Lakea i doga rike ne Isu, i nanea, “Bakovi Dagi, e rei ge rata mavonga?”

²⁶ Lakea e Isu i koli, i ta maea, “Ra viri ga lutua a bret, ga habia vona. Ia kunana.” Muri i lutua a bret i habia ne Iudas Iskariot, e tune Simon.

²⁷ *Na tahuna e Iudas i bolea a bret, lakea e Satan i dili vona.

Lakea e Isu i takia, “A ra maki ta go ratea, o vano o rata malaviriria.”

²⁸ Pali e huriki ri kakani i uka ma ri lohoka vona a ngava e Isu i taki virihia e Iudas vona.

²⁹ I ranga e huriki ri luhoi e Isu i takia e Iudas ge kona a maki na habu, o ge habi a maki ranga ne huriki a matasia, a vuhuna i matakari a tava ne ria.

³⁰ E Iudas i bolea a bret e Isu i habia vona, lakea i malaviriri kunana i pagitala. I hapu ngane a rodo.

A Vinara Karaba

³¹ *Na tahuna e Iudas i vano pali, e Isu i ta maea, “Ngane a Tuna Bakovi i bole a bagetuanga vona, lakea mu masia vona a bagetuanga na Vure.

* **13:23:** A murimuri e Isu i ngaru hatekea, re Ioanes. * **13:27:**
 Ion 13:2 * **13:31:** Ion 12:23

³² *Na tahuna mu masia ne Isu a bagetuanga na Vure, ra bagetuanga iea kunana i vakasiria ne Tuna. Lakea a Vure bara i malaviriri kunana i vakabagetua.

³³ *“Mua mu manga e huriki e tugu, iau i uka ma ga made tabaka turane mua. Bara mu matakana iau. Pali i manga a ngava a taki ne huriki a Iuda, ngane a taki mua vona tabu. A hini ga lakea vona, bara mu keru ni lakea vona.

³⁴ *“A vinara karaba a habi ne mua i maea, mu vangaru, i manga iau a ngaru mua.

³⁵ Mua bara mu rata mavonga, e huriki lobo bara ri matakilala mua, mua e huriki a murimuri nau.”

E Petrus Bara i Nana Rovi ne Isu

(Mateo 26:31-35; Markus 14:27-31; Lukas 22:31-34)

³⁶ Lakea e Simon Petrus i nanea, “Bakovi Dagi, go lokovai?”

E Isu i koli, i ta maea, “A hini ga lakea vona, ngane bara o keru ni valai vona. Pali muri ma bara o muri valai.”

³⁷ E Petrus i nana tabu, “Bakovi Dagi, i navai ga keru ni muri mai ioe ngane? Bara pesi turamu, a mate turamu.”

³⁸ Muri e Isu i koli, i ta maea, “Ioe go mate muholi nau? A taki muholi ioe, muga na kureko ge tangi, bara o nana rovi iau balaka tolu!”

14

E Isu i Vakasihomo e Huriki a Murimuri

* **13:32:** Ion 17:5 * **13:33:** Ion 7:33-34 * **13:34:** Ion 15:12,17;
1Ion 3:23; 2Ion 5

1 “Naha ni loholege lae na hatene mua. Mu luhoi torea a Vure, mu luhoi tora iau.

2 A roho ne Tata i ngavaka. Iau ga muga ga pelekado puru a murine mua. Bara i uka, i uka ma ga takia mua vona a ngava iea.

3 *Iau ga muga, ga pelekado puru a murine mua. Muri bara hamule valai tabu, a tuli mua, si gi made palupu.

4 Mu lohoka vona pali a dala na tanga ga lakea vona.”

E Isu a Dala

5 Lakea e Tomas i nanea e Isu, “Bakovi Dagi, i uka ma mi lohoka vona a hini go lakea vona. Mi gi lohoka navai na dala?”

6 *E Isu i koli, i ta maea, “Iau a dala, iau a nita muholi, iau a nimahuri. E huriki ri ngaru ni lakea ne Tata ri gi valai taro nau.

7 *Mua bara mu lohoka muholi nau, e Tata tara bara mu lohoka vona. Ngane mu vakatubu ni lohoka vona, a vuhuna mu masia pali.”

8 Lakea e Pilip i ta maea, “Bakovi Dagi, o vakasiri mia vona e Tamamu, lakea i uka ma mi gi nana tabu.”

9 *E Isu i koli, i ta maea, “Pilip, iau a made tabaka pali turane mua, pali i navai i uka ma o lohoka nau? E huriki ri matai iau, ri masia e Tata. I navai a hini o ta maea, ‘O vakasiri mia vona e Tamamu.’

10 *Ra ioe, o luhoi iau na tahuna a taki maria e Tata miri manga a viri ala taku, o i uka? A ngava

* 14:3: Ion 12:26 * 14:6: Ion 11:25; Rom 5:1-2 * 14:7: Ion 8:19
 * 14:9: Ion 12:45; Kol 1:15; Hib 1:3 * 14:10: Ion 12:49

a taki mua vona i uka ma a ngavagu. A ngavane Tata. E Tata i made turagu, i rata a leho vona.

¹¹ *Mu luhoi iau na tahuna a taki maria e Tata, miri manga a viri ala taku. Pali mua bara mu koi ni luhoi iau, a ngaru mu gu matai a maka nivakasiri a rata, lakea mu gu luhoi tora iau.

¹² *A taki muholi mua, e huriki ri luhoi tora iau bara ri rata a maka maki iau a rata. Bara ri rata a maki dagi hateka na maki a rata pali, a vuhuna iau bara hamule lakea ne Tata.

¹³ *A ra maki mu nana iau vona na ragu, bara rata. Na naro iea kunana, iau a Tuna Vure, ga ratea a rane Tata ge bele dagi.

¹⁴ A ra maki mu nana iau vona na ragu, bara rata.

¹⁵ *Mua bara mu ngaru iau, bara mu muri mai a ngavagu.

A Hanuna Vure

¹⁶ *“Ga takia e Tata ge rudu vilia ne mua a viri tara ge tuhori mua, ge made turane mua na parava vakaroro.

¹⁷ *Ra viri ge tuhori mua, a Hanu na Nita Muholi. E huriki na malala ri keru ni bolea, a vuhuna i uka ma ri masia, i uka ma ri lohoka vona. Pali mua mu lohoka vona, a vuhuna i made turane mua. Muri ge made pololilo ne mua.

¹⁸ “Iau i uka ma ga pe mua mu gu manga a duku. Bara hamule valai ne mua.

¹⁹ I uka ma ge tabaka, e huriki na malala i uka ma ri gi matai iau, pali mua bara mu matai iau

* **14:11:** Ion 10:38 * **14:12:** Mrk 16:19-20 * **14:13:** Mat 7:7;
 Ion 15:16 * **14:15:** Ion 15:10; 1Ion 5:3 * **14:16:** Ion 14:26;
 15:26; 16:7 * **14:17:** Ion 16:13

tabu. Mua bara mu mahuri mule a vuhuna iau a mahuri.

²⁰ *Na parava iea bara mu lohoka vona e Tata i made turagu, mua mu made turagu, iau a made turane mua.

²¹ E rei a viri i longo mai a nitagu, i ramai, ia a viri i ngaru iau. A viri i ngaru iau, e Tata tara i ngarua, iau tara a ngarua, bara vakasiri iau vona.”

²² Muri e Iudas (i uka ma e Iudas Iskariot) i nanea, “Bakovi Dagi, i navai go vakasiri ioe ne mia, pali o koi ni vakasiri ioe ne huriki na malala?”

²³ E Isu i koli, i ta maea, “E rei a viri i ngaru iau, bara i longo mai a ngavagu. E Tata bara i ngarua, lakea bara miri bele vona, miri made turana.

²⁴ *A viri i uka ma i ngaru iau, i uka ma i longo mai a ngavagu. Ra ngava mu longo i uka ma a ngavagu. A ngavane Tata, ra i rudu iau a valai.

²⁵ “A ngava nga a taki na tahuna a tabana ni made turane mua.

²⁶ Pali na tahuna e Tata ge rudu vilia na ragu a viri ge tuhori mua, ra Hanu Kiripiripi, bara i tovo mua vona a maki lobo, ge rata mua, mu longovisi tabu a maka maki a taki mua vona pali.

²⁷ Iau a habi a nivalemu ne mua. A nivalemu nau a habi ne mua. I uka ma a habi a nivalemu ne mua ge manga e huriki na malala ri habi. Naha ni loho lege lae, naha ni mangenge.

²⁸ *“Mu longo pali iau a ta maea, ‘Tau ga vano, muri ga hamule valai tabu.’ Mua bara mu ngaru

* **14:20:** Ion 17:21-23 * **14:24:** Ion 7:16 * **14:28:** Ion 20:17

iau, bara mu vivi vona a hini iau ga hamule lakea ne Tata, a vuhuna i dagi hateka nau.

²⁹*A taki muga mua vona ngane a maka ngava nga, muri bara ri bele. I mavonga kunana na tahuna a maka maki nga ri bele, bara mu luhoi tora iau.

³⁰I uka ma ga ta vilihui lokovonga, a vuhuna a matakari na malala ta ge valai ngane. Pali i uka nitora ge ratea nau.

³¹Pali iau a muri mai a ngavane Tata i taki iau ga ratea, lakea e huriki lobo ri gi matakilala iau a ngaru hatekea e Tata. Mu valai ngane, si vano.”

15

E Isu Ia a Kai a Vain

¹“Iau kunana a manga a kai a vain muholi. E Tata i manga a mari ni leho na hania na vain.

²*I paku vuroki a maka rahagu ri uka a kanene ria. Pali a rahagu ranga ri tahoka kanena, bara i kisi kamumu ria, ri vua hateka.

³Mua mu kabakaba pali na matana Vure, a vuhuna mu longo mai a ngava a taki mua vona.

⁴Mu rihi iau i manga iau a rihi mua. A rahana vain i tuvu tala na bokona kai, a vain bara i tahoka a kanena. Pali a rahana vain ni tolo tala na bokona kai a vain, i uka ma ge tahoka a kanena. Mua ranga, na tahuna i uka ma mu rihi iau, bara i uka kanene mua.

⁵“Iau kunana a bokona kai a vain, pali mua a rahana. E huriki ri rihi iau, iau tara a rihi ria, ria kunana ri gi vakabele a kanene ria ge kupo. E

* **14:29:** Ion 13:19 * **15:2:** Mat 3:10

huriki i uka ma ri rihi iau, bara ri keru ni rata a maki.

⁶*Na tahuna a viri i uka ma i rihi iau, i manga a rahana kai ni tolu vuroki ge malai. Muri bara ni voro rike na kanono, ri nono.

⁷Na tahuna mu rihi iau, mu muri mai a ngavagu, bara mu nanea e Tata na ningaru ne mua, bara i longo.

⁸*Na tahuna mu vakabele a kanene mua i kupo mu vakasiri mua, mua e huriki a murimuri nau, lakea mu ratea a rane Tata i dagi na malala.

⁹“Iau a ngaru mua i manga e Tata i ngaru iau. Ngane a ngaru hateka mua mu gu rihi iau, ga ngaru mua.

¹⁰*Mua bara mu longototo a ngavagu, bara ngaru mua, i manga kunana a longototo a ngavane Tata, lakea i ngaru iau.

¹¹A taki mua vona a ngava iea, mu gu vivi manga iau a vivi, bara mu vivi liu.

¹²*A vinara nau i maea: Mu vangaru i manga iau a ngaru mua.

¹³*A viri i ngaru hateka e huriki a turana, lakea i mate na murine ria, a ningaru vona i dagi hateka.

¹⁴*Mua bara mu muri mai a vinara nau, bara mua e huriki a turagu.

¹⁵Ngane i uka ma ga gale mua tabu ge mua a vora, a vuhuna a vora i uka ma i lohoka vona a leho i rata a bakovi dagi vona. Ngane ga gale mua, mua e huriki a turagu, a vuhuna a maki lobo e

* **15:6:** Mat 7:19; 13:42 * **15:8:** Mat 5:16 * **15:10:** Ion 14:15;

1Ion 2:5 * **15:12:** Ion 13:34 * **15:13:** Ion 10:11; 1Ion 3:16

* **15:14:** Mat 12:50

Tata i vakasiri iau vona a tovo polo lobo ne mua pali.

¹⁶ Mua i uka ma mu vulaki iau. Iau a vulaki mua. A vulaki mua mu gu vano, mu gu vakabele a kanene mua ge tabuli vakaroro. Mua bara mu rata mavonga, e Tata bara i habi ne mua a ra maki mu nanea vona na ragu.

¹⁷ *A vinara nau i maea: Mu vangaru!

E Huriki Bara Ri Marikoi ne Huriki a Murimuri

¹⁸ “Na tahuna e huriki na malala ri marikoi ne mua, mu luhoi kamumu. Re huriki nga ri marikoi nau muga.

¹⁹ *Bara i mua a bakovi na malala, e huriki a bakovi na malala bara ri ngaru mua, a vuhuna mua a tara ne ria. Pali mua, i uka ma mua a bakovi na malala. A vulaki tala mua ne huriki a bakovi na malala lakea ri marikoi ne mua.

²⁰ *Mu luhoi mulea a ngava a taki mua vona, ‘A vora i uka ma i muga na matakari vona.’ E huriki ri rata hale iau, bara ri rata hale mua. E huriki ri longo mai a vinara nau, bara ri longo mai a vinara ne mua.

²¹ Ri rata mavonga mua, a vuhuna ri marikoi nau. Ri marikoi nau a vuhuna i uka ma ri lohoka vona a viri i rudu iau a valai.

²² Ngane ri tahoka a ngava a vuhuna iau a valai a pukatala a naro hale ne ria. Ngane ri uka a dala ri gi ruhulolo a naro hale ne ria.

²³ *A viri i marikoi iau, i marikoi ne Tata.

²⁴ Iau a made turane ria, a rata a maka maki nga i uka tara viri ge rata ma. Iau i uka ma ga rata a maka leho nga, bara ri uka rarenga vona a naro

* **15:17:** Ion 13:34 * **15:19:** Ion 17:14 * **15:20:** Ion 13:16

* **15:23:** Luk 10:16

hale ne ria. Pali ngane ri matai a maka nivakasiri nga, ri tabana ni marikoi maria e Tata.

²⁵ *Ri rata mavonga, ge bele muholi a ngava ni here puru hosi na Vinara i ta maea, 'I uka a vuhuna a hini ri marikoi tavula nau.'

²⁶ *"Na tahuna a viri ge tuhori mua ge valai, ra Hanu na Nita Muholi, bara i vakalongo e huriki nau. Ra viri iea, ga rudu vilia ne mua, bara i valai ne Tata.

²⁷ Mua ranga bara mu vakalongo e huriki ne nau, a vuhuna mu made turagu na tahuna a vakatubu a leho, i valai i harena mona.

16

¹ "A ngava nga a taki muga mua vona, muri i uka ma mu gu vuru viliha lae.

² *E huriki bara ri tonu tala mua na roho na vaponga. I muholi ngi, i uka ma ge tabaka e huriki bara ri rabalaki mua, bara ri luhoi ta ri rata a leho na Vure.

³ *Bara ri rata mavonga a vuhuna i uka ma ri lohoka ne maria e Tata.

⁴ A vakalongo mua vona muga, lakea na tahuna a parava iea i valai, bara mu luhoi mule a ngava a vakalongo muga vona. Muga i uka ma a vakalongo mua vona, a vuhuna a tabana ni made turane mua.

A Leho na Hanuna Vure

⁵ "Ngane bara hamule lakea vona ra viri i rudu iau a valai, pali i uka tara ne mua ge nana iau ge ta maea, 'Go lokovai?'

* **15:25:** Sng 35:19; 69:4 * **15:26:** Ion 14:26 * **16:2:** Mat 24:9;
Luk 6:22; Ion 9:22 * **16:3:** Ion 15:21

⁶ Ngane mu dodo hateka a vuhuna a taki mua vona a ngava nga.

⁷*Pali a taki muholi mua, ga pe mua a vuhuna a ngaru ni kori mua. Iau ga vano taro, muri a viri ge tuhori mua bara i valai. Na tahuna a vano, ga rudu vilia.

⁸ Na tahuna i valai, bara i vakasiri e huriki, ri matakilala a rabu hale ne ria, ri matakilala iau a malamala hateka, ri matakilaka vona e Tata ge pelekado e huriki.

⁹ Ge vakasiri ria na naro hale ne ria, a vuhuna i uka ma ri luhoi tora iau.

¹⁰ Ge vakasiri ria vona iau a malamala, a vuhuna ga sike lakea ne Tata, i uka ma mu gu matai iau tabu.

¹¹*Ge vakasiri ria ne Tata ge pelekado e huriki, a vuhuna i pelekadoa pali a matakari na malala, i matarida a nitora vona.*

¹²*“A maka ngava a ngaru ni taki mua vona i kupo, pali ngane i uka ma ga taki lobo mua vona, ma ga vakavaroru mua vona a maka ngava nga.

¹³ Pali na tahuna a Hanu na Nita Muholi ge valai, bara i vakasiri mua na maka nita muholi lobo. I uka ma ge rata a ngava vona. A ngava i longoa ra ngava iea kunana bara i taki mua vona. Bara i taki mua vona a maki ge bele muri ma.

¹⁴ Ge vara polo a vinara nau mu gu longo, lakea bara i ratea a ragu i dagi.

¹⁵ A maki lobo ne Tata a maki nau. I mavonga a taki mua, a Hanuna bara i bole a ngava nau i vakalongo mua vona.

* **16:7:** Ion 14:16 * **16:11:** Ion 12:31 * **16:11:** Ra matakari na malala, re Satan. * **16:12:** 1Ko 3:1-2

16 * “I uka ma ge tabaka, i uka ma mu gu matai iau. Pali i uka ma ge tabaka tabu, bara mu matai iau.”

17 I ranga e huriki a murimuri ri vanana, ri ta maea, “I navai a hini i ta maea, ‘I uka ma ge tabaka, i uka ma mu gu matai iau. Pali i uka ma ge tabaka tabu, bara mu matai iau.’ Pali i navai i ta maea tabu, ‘A vuhuna bara lakea ne Tata?’”

18 Ri vanana mavonga ri ta maea, “I navai a hini i ta maea, ‘I uka ma ge tabaka?’ I uka ma mi longokilala a hini i taki.”

A Niloholege Bara i Mapulo a Nivivi

19 E Isu i lohoka vona a hini ri ngaru ni nanea, lakea i taki ria, “Mua mu vanana vona a bokona a ngava a taki, ‘I uka ma ge tabaka, i uka ma mu gu matai iau. Pali i uka ma ge tabaka tabu, bara mu matai iau.’”

20 A taki muholi mua, mua bara mu tangi, mu dedo na tahuna e huriki a bakovi a ngatavine na malala ri pitei. Bara mu loho lege lae, pali a niloholege ne mua bara i mapulo, i bele a nivivi.

21 A ngatavine i pahea a koma i bole a nimadihi, a vuhuna a parava vona i valai pali. Pali na tahuna i poda lobo a koma i longo kaburungia a nimadihi, a vuhuna i vivi vona e tuna i bele pali.

22 Mua ranga: Ngane a tahuna nidodo. Pali muri ma bara matai tabu mua, bara mu vivi. I uka tara viri ge bole vurokia a nivivi ne mua.

23 * Na parava iea i uka ma mu gu nana iau vona tara maki. A taki muholi mua, a ra maki mu nana e Tata vona na ragu, bara i habi ne mua.

* 16:16: Ion 14:19 * 16:23: Mat 7:7

²⁴ I valai i harena mona, i uka ma mu nana vona ma na ragu tara maki. Mu nana, bara mu bole, lakea bara mu vivi hateka.

E Isu i Rangi a Nitara na Malala

²⁵ “A rata a maka ngava nga na nita vakakika, pali muri ma i uka ma ga ta vakakika tabu, ga vakalongo kavakava mua ne Tata.

²⁶ Na parava iea bara mu nanea a Vure na ragu na maki mu ngaru. Iau i uka ma a taki ga nanea e Tata na maki mu ngaru.

²⁷ *E Tata i ngaru mua a vuhuna mu ngaru iau, mu longo mai iau na tahuna a taki mua a valai na Vure.

²⁸ I muga a pea e Tata a puru valai na malala, pali ngane bara pe a malala, a hamule lakea ne Tata.”

²⁹ Lakea e huriki a murimuri ri ta rike ri ta maea, “Ngane o ta kavakava, o uka ma o ta vakakika.

³⁰ Ngane mi matakilala ioe o lohoka vona a maki lobo. Ioe o uka a ningaru vona a ninana ne mia, a vuhuna o lohoka vona pali a ninana ne mia. Ra ngava vomu i rata mia mi luhoi tora ioe o valai na Vure.”

³¹ E Isu i koli a nita ne ria, i ta maea, “Ngane kunana mu luhoi iau!

³² *Pali a parava bara i valai, i valai pali, bara mu ha vapida, mu ha lakea na tanga takutaku ne mua. Bara mu ha taro iau, a made kikeri. Pali i uka ma iau kikeri. E Tata tara i made turagu.

* **16:27:** Ion 14:21,23 * **16:32:** Mat 26:31,56

33 * “A taki mua vona a maka ngava nga, lakea na tahuna mu made turagu, bara mu tahoka a nivalemu. Na tahuna mu made na malala bara mu bole a nimadihi. Pali mu tuhaka! A rangi pali a nitora na malala.”

17

E Isu i Vasileki

¹ E Isu i taki lobo a ngava nga, lakea i mata rike na hunu, i vasileki maea, “Tata, a parava i valai pali. O kavurike iau, e Tumu, lakea iau ga kavurike ioe,

² a vuhuna o habia pali nau a nitora ga matakari e huriki lobo, ga habi a nimahuri vakaroro ne huriki o habi nau pali.

³ * A nimahuri vakaroro i maea: ri gi lohoka vomu, ioe kikeri a Vure muholi. Ri gi lohoka tabu nau, iau e Isu Kristo, o rudu iau a valai.

⁴ * Iau a rata lobo a leho o habi nau ga rata, lakea e huriki a bakovi a ngatavine ri matakilala ioe, ioe o dagi hateka.

⁵ * O Tata, ngane o vakabagetu tabu iau na matamu na bagetuanga ne tarua tu tahoka muga na malala ni ratarike.

E Isu i Vasileki ne Huriki a Murimuri

⁶ “E huriki a murimuri, muga o bole tala ria ne huriki a bakovi na malala, o habi ria nau. A vakasiri ioe pali ne ria. Re huriki nga a viri vomu; o habi ria nau, lakea ri longototo a ngavamu.

* **16:33:** Ion 14:27; Rom 5:1; 1Ion 5:4 * **17:3:** 1Ion 5:20 * **17:4:** Ion 4:34 * **17:5:** Ion 1:1

⁷ Ngane ri lohoka vona, a maki lobo o habi nau i valai muholi vomu,

⁸ a vuhuna a ngava lobo o habi nau, a habi ne ria pali, lakea ri longo mai. Ngane ri lohoka muholi ne vomu o rudu iau a valai.

⁹ I uka ma a vasileki ne huriki na malala. A vasileki ne huriki a bakovi vomu ra o habi nau, a vuhuna ria e huriki a bakovi vomu.

¹⁰ E huriki a viri nau, a viri vomu. E huriki a viri vomu, a viri nau. Ri vakasiri e huriki na ragu i dagi.

¹¹ Iau i uka ma ga made tabaka koea na malala. Iau ga lakene, ga made turamu. Pali ria bara ri tabana ni made na malala. O Tata, ioe o Kiripiripi, o matakari ria na nitora na ramu, ra ramu o habia nau. Lakea ri gi pesi taku, i manga tarua tu ala taku kunana.

¹² *Na tahuna a made turane ria, a matakari ria na nitora na ramu. I uka tara viri ge velu. A viri i ala taku kunana i velu, ra viri bara i bole a vuranga, lakea ra ngava ni here puru hosi na Hinere ge bele muholi.

¹³ “Iau a popote ga sike lakene vomu. A taki a maka ngava nga na tahuna a tabana ni made koea na malala, a vuhuna a ngaru ria ri gi vivi hateka na nipitei nau.

¹⁴ A habi ne ria a ngava vomu, lakea e huriki a bakovi a ngatavine na malala ri marikoi ne ria, a vuhuna i uka ma ria a viri na malala, i manga iau tara i uka ma iau a viri na malala.

¹⁵ *I uka ma a taki ioe go bole tala ria na malala. A ngaru go matakari ria na bakovi hale.

* **17:12:** Ion 6:39; 13:18 * **17:15:** Mat 6:13; 2Tes 3:3

16 Ria i uka ma ria a bakovi na malala, i manga iau tara i uka ma iau a bakovi na malala.

17 O ru herehere ria na ngava muholi. A ngavamu i muholi.

18 *Ngane a rudu ria ri gi lakea na tanga lobo na malala, i manga a hini muga o rudu iau a puru valai.

19 Iau a luhoi ria, lakea a habi a hategu ne vomu, lakea ria ranga ri gi habi a hatene ria ne vomu.

E Isu i Vasileki ne Huriki Ri Luhoi Tora Ia

20 “Iau i uka ma a vasileki ne ria kunana. A vasileki tabu ne huriki ri gi luhoi tora iau na tahuna e huriki a murimuri nau ri vakalongo ria ne nau.

21 Lakea a ngaru ria lobo ri gi pesi taku. O Tata, a ngaru ri gi rihi tarua i manga tu varihi. Na tahuna ri made turane tarua, e huriki na malala ri gi matakilala ioe kunana o rudu iau a valai.

22 *A habia a nibagetu ne ria, ra o habia nau, ri gi pesi taku i manga tarua tu ala taku kunana.

23 A ngaru iau ga made turane ria, ioe go made turagu. A ngaru ri gi pesi taku muholi, lakea e huriki a bakovi a ngatavine na malala ri gi matakilala ioe, o rudu iau a valai, ri gi matakilaka vona ioe o ngaru hateka e huriki a murimuri nau i manga ioe o ngaru iau.

24 “Tata, a ngaru e huriki ra o habi nau ri gi made turagu na tanga ga made vona, ri gi masia a nibagetu nau, ra bagetuanga o habia nau, a vuhuna o ngaru iau muga na malala ni ratarike.

25 “Tata, ioe o malamala, e huriki a bakovi a ngatavine na malala i uka ma ri lohoka vomu,

* 17:18: Ion 20:21 * 17:22: Apo 4:32

pali iau a lohoka vomu. E huriki a tara nau ri lohoka vona ioe o rudu iau a valai.

²⁶ A vakasiri ria ne vomu, ioe a bakovi navai. Muri bara vakasiri tabu ioe ne ria, lakea ioe bara o ngaru ria i manga a hini o ngaru iau, lakea iau bara made turane ria.”

18

E Isu Ni Lakavu
(*Mateo 26:47-56; Markus 14:43-50; Lukas 22:47-53*)

¹ Na tahuna e Isu i vasileki lobo, i vano turane huriki a murimuri, ri padikudu na Maloku ne Kidron. Na tabeke mule lokovonga i tahoka a hania na oliv, lakea ri lokovonga.

² E Iudas, ra bakovi i habi e Isu na limane huriki a pile, i lohoka vona a hania iea, a vuhuna i balaka kupo e Isu i vapopo vonga turane huriki a murimuri vona.

³ Lakea e Iudas i tuli e huriki a tara na nugumaheto turana e huriki a bolekoru na prister dagi, a Pariseo, ri lakea vona a hania iea. Ri bole a bombom, a lam, a lebo na vabinga.

⁴ E Isu i lohoka vona a maki ta ge bele vona, lakea i pagitala i nana ria, “E rei a viri mu virokanea?”

⁵ Ri koli, ri ta maea, “E Isu o Nasaret.”

E Isu i ta rike, i ta maea, “Iau kunana.” (E Iudas, ra bakovi i lohople e Isu, i pesi turane ria vonga.)

⁶ Na tahuna e Isu i ta maea, “Iau kunana,” ri karuku hamule, ri boru puru.

⁷ Lakea e Isu i nana tabu, “E rei a viri mu virokanea?”

Ri ta maea ria, “E Isu o Nasaret.”

8 E Isu i koli, i ta maea, “A taki mua pali, iau kunana. Mua mu ngaru ni bole iau, mu taparaki e huriki a bakovi nga ri gi vano.”

9* I ta maea, ge bele muholi a ngava i taki muga, i ta maea, “E huriki a bakovi o habi nau, i uka tara viri ge velu.”

10 Muri e Simon Petrus i lalu talea a bainat vona, i palakudua a talingana vora na prister i muga ne huriki a prister, ra talingana a kanena. (A rana vora iea e Malkus.)

11* Lakea e Isu i takia e Petrus, i ta maea, “O ru mulea a bainat vomu! O luhoi navai, i uka ma ga bole a nimadihi e Tata ge habia nau?”

12 Muri e huriki a nugumaheto turana ubu ne ria, e huriki a bolekoru ne huriki a Iuda ri lakavua e Isu. Ri kolotatea,

13 ri turari lakea ne Anas, e lahuane Kaipas, ra prister i muga ne huriki a prister lobo na pida iea.

14* E Kaipas ra viri i vakalohoka muga e huriki a Iuda i taki ria bara i kamumu hateka a bakovi ala taku kunana ge mate, ge bole a murine huriki lobo.

E Petrus i Nana Rovi ne Isu
(*Mateo 26:69-70; Markus 14:66-68; Lukas 22:54-57*)

15 E Simon Petrus, turana murimuri tara,* ru muri ne Isu. A prister i muga ne huriki a prister lobo i lohoka vona a murimuri iea, lakea i dili turane Isu na mataruma na prister iea.

16 Pali e Petrus i dava polovavo, tabukoi na logo. Ra murimuri i lohoka vona a prister i muga ne

* **18:9:** Ion 17:12 * **18:11:** Mat 26:39 * **18:14:** Ion 11:49-51

* **18:15:** A murimuri iea, e Ioanes.

huriki a prister lobo, i hamule pori, i ta turana ngatavine i matakari a logo. Muri i tuli dilia e Petrus.

¹⁷ Lakea a vora ngatavine i matakari a logo i nanea e Petrus, i ta maea, “Ioe tara, ioe a murimuri vona?”

Pali e Petrus i lavuni, i ta maea, “I uka.”

¹⁸ I piu hateka a hini, lakea e huriki a vora, a bolekoru ri tunua a kanono, ri pesi haluia, ri hua. E Petrus tara i pesi turane ria, i hua a kanono.

A Prister Dagi i Nanea e Isu

(Mateo 26:59-66; Markus 14:55-64; Lukas 22:66-71)

¹⁹ Lakea a prister i muga ne huriki a prister lobo i nanea e Isu ne huriki a murimuri vona, na maka ngava i tovo e huriki vona.

²⁰ E Isu i koli, i ta maea, “Na tahuna a habi a ngava, a pesi kavakava kunana. A tovo bala pololilo na maka roho na vaponga, pololilo na roho na Vure, e huriki a Iuda ri vapopo bala vonga. I uka ma a made kapiloho a tovo e huriki.

²¹ I navai mu nana iau? Mu nana e huriki ri longo iau. Muholi hateka, ri lohoka vona a maka ngava a taki.”

²² Na tahuna e Isu i taki a ngava nga, a bolekoru tara na prister i muga ne huriki a prister lobo i tahatea, i ubia na dumematana, i ta maea, “Naha ni koli mavonga a ngavana prister dagi.”

²³ E Isu i koli, i ta maea, “Iau bara taki a ngava i hale mu puka talea ngane. Pali iau bara taki a ngava i muholi, i navai o ubi iau?”

24 Muri e Anas i rudua ge lakea na prister i muga ne huriki a prister lobo, a rana e Kaipas. A limane Isu i tabana ni kolotata.

25 Na tahuna e Simon Petrus I pepesi i hua a kanono lakea ni nana, “Ioe tara a murimuri na bakovi iea?”

Pali e Petrus i lavuni, i ta maea, “I uka.”

26 Lakea a vora na prister i muga ne huriki a prister lobo, a kabu na bakovi i palakudua e Petrus a talingana, i gege, i ta maea, “Ioe tara, a matai ioe o turana na hania.”

27 *Pali manga a hini muga e Petrus i lavuni tabu. I malaviriri kunana a kureko i vakatubu ni tangi.

E Isu i Pesi na Matane Pilato

(Mateo 27:2,11-14; Markus 15:1-5; Lukas 23:1-7,13-15)

28 Muri e huriki a Iuda ri tuli talea e Isu na ruma ne Kaipas, ri tulia i lakea na ruma dagi na bakovi o Rom ra i matakari vonga. I hatelanga pali a hini, lakea e huriki a Iuda i uka ma ri dili na ruma dagi, a vuhuna ri koi ri gi katoki na matana Vure, bara ri keri ni kani a kinani na Habu na Nipagepolo.

29 Lakea e Pilato i poro mai ria, i nana, “A ra ngava mu padi virihia vona a bakovi iea?”

30 Ri koli ri ta maea, “Ra bakovi iea, ge ia a bakovi kamumu, i uka ma mi gi tuli vilia vomu.”

31 *Lakea e Pilato i koli, i ta maea, “Mu vano mu pelekadoa na vinara ne mua.”

Pali e huriki a Iuda ri marikoi, ri ta maea, “I uka. A vinara ne mua e huriki a Rom, i taki i uka ma mi gi rabalaki a viri.”

* 18:27: Ion 13:38 * 18:31: Ion 19:6-7

32 *Ri ta maea, ge bele muholi a ngavane Isu i ratea muga na tahuna i ta muga vona ge mate navai.

33 E Pilato i hamule dili tabu na ruma dagi vona, lakea i galea e Isu, i nanea, “Ra ioe, i muholi ioe a hariki ne huriki a Iuda?”

34 Lakea, e Isu i nanea e Pilato, “Ra ngava o nana vona, i valai na niluhoi vomu, o i tahoka tara viri i taki ioe vona?”

35 *E Pilato i koli, i ta maea, “Ioe, o luhoi ge iau a Iuda? E huriki a viri vomu, e huriki a prister dagi ri tuli valai ioe koea. A ra naro hale o ratea?”

36 E Isu i ta rike, i ta maea, “A harikianga nau i uka ma a maki na malala. Pali a harikianga nau ga maki na malala, e huriki a vora nau bara ri gege, ri vaubi, e huriki a Iuda i uka ma ri gi lakavu iau. Pali a harikianga nau i uka ma a maki na malala.”

37 Lakea e Pilato i ta maea, “I mavonga, ioe a hariki, e?”

E Isu i koli, i ta maea, “O ta muholi na tahuna o gale iau a hariki. I muholi ngi, iau ni poda ga ratea a leho iea. A puru valai na malala ga vakalongo a ngava muholi. E huriki ri ngaru a ngava muholi, bara ri longo mai iau.”

38 Lakea e Pilato i nanea, “I navai a ngava muholi?”

*E Pilato i Longo Ni Gi Rabalaki e Isu
(Mateo 27:15-31; Markus 15:6-20; Lukas 23:13-25)*

* 18:32: Ion 3:14; 12:33 * 18:35: Ion 1:11

Muri e Pilato i pagitala mai e huriki a Iuda, i ta maea, “Iau i uka ma a matavisia vona tara rabu hale ge ratea a bakovi iea.

³⁹ Pali si gi muri mai a naro ne mua hosi, na tahuna iea na Habu na Nipagepolo bara si bole talea na bavi tara bakovi hale. Pali mua mu ngaru ga bole talea a ‘hariki ne huriki a Iuda?’”

⁴⁰ Ri gale dagi ri ta maea, “I uka, ge nahea ia! O habia ne mia e Barabas!”†

19

¹ Muri e Pilato i taki e huriki a nugumaheto ri gi lagua e Isu.

² *Ri lagu loboa, muri ri kou a barakau i manga a tama, ri vakakubea vona. Ri vakarodoa vona a varakia kuakua, ge mata manga a hariki.

³ Muri ri padikedea, ri ta maea, “Haro hariki ne huriki a Iuda!” Muri ri rabalea a dumematana.

⁴ E Pilato i pagitala tabu, i taki e huriki a Iuda, “Mu mata valai, a habia mua a bakovi iea! Ngane ga vakalongo mua, i uka tara maki hale ge ratea.”

⁵ Na tahuna e Isu i pagitala i kubea a tama ni rata na barakau, i rodoa a varakia kuakua, lakea e Pilato i taki ria, “Mu masia a bakovi iea!”

⁶ Na tahuna e huriki a prister dagi, turane huriki a bolekoru, ri masia e Isu, ri gale tala ri ta maea, “O paditatea na kai tavalavala! O paditatea na kai tavalavala!”

Pali e Pilato i koli, i ta maea, “Mu bolea, mu paditatea na kai tavalavala! Pali iau i uka ma a

† **18:40:** E Barabas a bakovi ni panaho, ni vaubi turana e huriki a Rom. I ngaru e Israel ge matakari mulea, i koi e huriki a Rom ri gi matakari e huriki a Iuda. * **19:2:** Luk 23:11

puruvisia vona tara maki hale ge ratea ge vuruva vona.”

⁷ Pali e huriki a Iuda ri ta hinituhana, ri ta maea, “Mi tahoka tara vinara. A vinara iea i taki ra bakovi iea ge mate, a vuhuna i takia ta ia a Tuna Vure.”

⁸ Na tahuna e Pilato i longoa a ngava iea i mangenge hateka,

⁹ *lakea i hamule dili na ruma, i nanea e Isu, “I vai a hini o valai vona?” Pali e Isu i uka ma i koli.

¹⁰ Lakea e Pilato i ta maea, “I navai o longo vulai? Ioe o uka ma o lohoka nau? Iau a tahoka a nitora ni kori ioe bara o pagitala, o ni paditata ioe na kai tavalavala na ningaru nau.”

¹¹ *E Isu i koli, i ta maea, “A Vure a viri i habi a nitora vomu. Ia i uka ma ge habia vomu a nitora iea, i uka ma go tahoka a nitora ni rabalaki iau. Pali a viri i habi iau na limamu, a naro hale vona i dagi hateka na naro hale vomu.”

¹² *Na tahuna e Pilato i longoa a ngava iea i toni ni taparakia e Isu ge vano. Pali e huriki a Iuda ri gale dagi, ri ta maea, “Ioe bara o taparakia a bakovi iea ge vano, i uka ma ioe a turane Kaiser tabu. A viri i takia ta ia a hariki, ia a pile ne Kaiser.”*

¹³ Na tahuna e Pilato i longoa a ngava iea, i tuli talea e Isu, i made puru na gula na mari na nipelekado na tabeke tara ni gale e Kedo Kei, na nita Aram ni gale e Gabata.

¹⁴ Ra parava iea a parava ni kisi puru a maki ni kani na Habu na Nipagepolo. Ngane a kuru haro.

* **19:9:** Mat 27:12 * **19:11:** Ion 10:18; Apo 2:23; Rom 13:1

* **19:12:** Luk 23:2; Apo 17:7 * **19:12:** E Kaiser, ia a hariki ne huriki a Rom.

Lakea e Pilato i taki e huriki a Iuda, i ta maea, “Mu masia a hariki ne mua.”

¹⁵ Pali ri gale tala ria, ri ta maea, “O rabalakia! O rabalakia! O paditanea na kai tavalavala!”

Lakea e Pilato i nana ria, “Mu ngaru ga paditanea na kai tavalavala a hariki ne mua?”

E huriki a prister dagi ri koli mule, ri ta maea, “Mi uka a hariki. A hariki ne mia e Kaiser kunana, ra hariki o Rom.”

¹⁶ Ngane e Pilato i longo, i habia ne ria e Isu, ri gi paditanea na kai tavalavala. E huriki a nugumaheto ri tuli poloa e Isu.

E Isu Ni Paditana na Kai Tavalavala

(Mateo 27:32-44; Markus 15:21-32; Lukas 23:26-43)

¹⁷ E Isu i kalohoa a kai tavalavala vona, i lakea mai a Tanga na Tuhana Gigi, na nita Aram ni gale e Golgota.

¹⁸ Na tahuna ri bele vonga ri paditanea na kai tavalavala turana bakovi ala rua. A bakovi tara i tavore na maurine Isu. A bakovi tara i tavore na kanena.

¹⁹ Muri e Pilato i herea a nita vakalohoka, i habia na bakovi tara, i topia na kai tavalavala. A nita ni here i maea, “E Isu o Nasaret, a Hariki ne Huriki a Iuda.”

²⁰ E huriki a Iuda ri ala kupo ri gia a nita vakalohoka iea, a vuhuna a tanga ni paditana e Isu vona i tabukoi o Ierusalem. A nita vakalohoka ni here na nita Aram, na nita Latin, na nita Grik.

²¹ E huriki a prister dagi ne huriki a Iuda ri koi, ri takia e Pilato ri ta maea, “Naha ni here mavongea, ‘A hariki ne huriki a Iuda.’ O here maea, ‘I taki ta ia a hariki ne huriki a Iuda.’ ”

22 Pali e Pilato i koli, i ta maea, “A ngava a here pali, i uka ma ga puloa.”

23 Na tahuna e huriki a nugumaheto ri paditata lobo a Isu, ri bole a varakia vona, ri vaveru na tabekena i va. Pali a padirodo vona pololilo ni rahi bolabola,

24 *lakea ri ta maea, “Nahea si gi rapea. Si varangi vona na rihiva na satu. A viri ge maragisi, bara i bolea.”

Na tahuna ri ta maea, a ngava ni here puru hosi na Hinere i bele muholi. A ngava iea i maea, “Ri vaveru vona a varakia nau.

Ri varangi vona a padirodo nau na rihiva na satu.”

Lakea e huriki a nugumaheto ri rata mavonga kunana.

25 *E Maria kinane Isu, e tarine kinana, e Maria girihine Klopas, e Maria Magdala to pesi tabukoi na kai tavalavala ne Isu, to matanono.

26 *Na tahuna e Isu i matai e kinana turana murimuri i ngaru hatekea ru pesi tabukoi, lakea i takia e kinana, “Nana, ra bakovi iea e tumu.”

27 Muri i takia a murimuri, i ta maea, “Ra ngatavine iea e kinamu.” I vakatubu na parava iea ngane, a murimuri iea i matakaria e Maria.

E Isu i Mate

(Mateo 27:45-56; Markus 15:33-41; Lukas 23:44-49)

28 *Ngane e Isu i lohoka vona a leho vona i lobo pali, lakea i ta maea, “Iau a marohu.” I ta maea ge bele muholi a ngava ni here puru hosi na Hinere.

* 19:24: Sng 22:18 * 19:25: Mat 27:55-56 * 19:26: Ion 13:23

* 19:28: Sng 22:15

29 *A ulo i vona a vain vagole i tabuli tabukoi, lakea e huriki a nugumaheto ri bolea a niduvi, ri lutua na vain nami hurari, ri kolotatea na rahana kai a hisop, ri toto rikea, ri vakadame e Isu vona.

30 E Isu i dame loboa a vain, lakea i ta maea, “I lobo.” I taki loboa a ngava iea, i marave puru a lohona, i mate.

A Nugu Maheto i Padia a Kamagane Isu

31 *Muri e huriki a Iuda ri nanea e Pilato ri gi ubi putu a vahane Isu turana bakovi ala rua nga, ni gi paru tala tou na kai tavalavala. Ri nana mavongea a vuhuna kuduvi a Parava Nimalo. Ra Parava Nimalo iea a parava dagi hateka, lakea e huriki a Iuda ri koi vona a podane tou ge tavore na kai tavalavala.

32 Lakea e huriki a nugumaheto ri vano ri ubi putu a vahana bakovi ala rua, ra ni paditata turane Isu.

33 Pali na tahuna ri bele ne Isu, ri masia i mate pali, lakea i uka ma ri ubi putu a vahana.

34 Pali a nugumaheto tara i padia na maheto a kamagane Isu, i maguru tala malaviriri a dara a naru.

35 *Ra bakovi i matai a dara a naru i maguru tala, i vakalongo e huriki. A ngavana i muholi. I lohoka vona a hini i taki i muholi, i vakalongo mua, lakea mua ranga mu gu luhoi tora.

36 *Ra maka naro nga i bele ge ramai a ngava ni here puru na Hinere i ta maea, “I uka tara tuhana ge maputu.”

* **19:29:** Sng 69:21 * **19:31:** Vin 21:22-23 * **19:35:** Ion 21:24

* **19:36:** Nim 12:46; Gi 9:12; Sng 34:20

³⁷ *A ngava tara ni here puru na Hinere i ta maea, “Ri gi matanonoa a viri ni padi.”

E Isu Ni Tanu
(*Mateo 27:57-61; Markus 15:42-47; Lukas 23:50-56*)

³⁸ Muri e Iosep o Arimatea i vano i nanea e Pilato ge bolea a podane Isu. E Iosep a murimuri ne Isu, pali i uka ma i vakasiri kavakava ia, a vuhuna i mangenge ne huriki a Iuda. E Pilato i longo vona ge bolea a podane Isu, lakea e Iosep i vano i bolea.

³⁹ *E Nikodemus, ra bakovi i valai ne Isu na rodo, ia tara i turana. E Nikodemus i bole vilia a mangisipa ni vuli na totona kai a mir, a kai a aloe, a nimavana i 30 kilo.

⁴⁰ Ru vano, ru bole purua a podane Isu, ru biria na mangisipa, ru bolea a lavalava karaba, ru bunua a podana. Ru muri mai a naro hosi ne huriki a Iuda na viri i mate.

⁴¹ Na tabeke ni paditata e Isu vona na kai tavalavala, i tahoka tara hania. Pololilo na hania iea i tahoka tara babe ni keli puru karaba. I uka ma ni tanu a viri vona ma.

⁴² Ru vakatabulia vonga a podane Isu, a vuhuna i popote ge rolo a haro, pali a parava iea, a parava ni kisi puru a maki ni kani na Habu na Nipagepolo, ra habu ne huriki a Iuda.

20

E Isu i Mahuri Mule na Matenga
(*Mateo 28:1-8; Markus 16:1-8; Lukas 24:1-12*)

* **19:37:** Sek 12:10; Kap 1:7 * **19:39:** Ion 3:1-2

¹ Na hatelanga pokopoko na mugana parava na vik, i tabana ni rodo a hini, e Maria Magdala i lakea na babe turana ranga ngatavine, ri masia a kedo ni kule tala na matana babe.

² Lakea i nunu hamule i vakalongo e Simon Petrus turana murimuri tara, ra i ngaru hatekea e Isu. Lakea i taki rua, i ta maea, “Ni bole tala pali na babe a podane Bakovi Dagi, pali ngane i uka ma mete lohoka vona ni ru vai!”

³ Lakea e Petrus turana murimuri iea ru nunu lakea na babe.

⁴ A murimuri tara i redea e Petrus, i bele muga na babe.

⁵ I tuku dili i matai a maka lavalava i tabuli, ra ni bunu e Isu vona. Pali i uka ma i dili.

⁶ Muri e Simon Petrus, ra i nunu muri vona, i bele, i dili liu na babe, i matai a lavalava i tabuli vonga,

⁷ turana lavalava ni bunu a gina vona. Ra lavalava ni bunu a gine Isu vona ni pilu kamumu, ni ru here.

⁸ Muri a murimuri, ra i bele muga, i dili. I matai a maki nga, lakea i luhoi tora.

⁹ *Pali i uka ma i matakilaka vona ma a ngava ni here puru na Hinere i taki e Isu ge mahuri mule na matenga.

¹⁰ Muri ru hamule lakea na tanga ne rua.

*E Isu i Bele ne Maria Magdala
(Mateo 28:9-10; Markus 16:9-11)*

¹¹ Pali e Maria i pesi polovavo na babe i tangi. Na tahuna i tangi, i tuku dili na babe.

* **20:9:** Apo 2:24-32; 1Ko 15:4

12 I matai a agelo ala rua, ru rodo a varakia keakea, ru made vona a hini ni ru a podane Isu vona. I made na murina gina tara, i made na murina vahana tara.

13 Lakea ru nanea, “Ngatavine, i navai o tangi?”

Lakea i koli, i ta maea, “I ranga e huriki ri bolea a podane Bakovi Dagi nau, pali i uka ma a lohoka vona i vai a hini ri rua vona.”

14 *I ta lobo, lakea i ngala kapulo i masia e Isu i pesi, pali i uka ma i matakilalea.

15 Lakea e Isu i nanea, “Ngatavine, i navai o tangi? E rei a viri o matakanea?”

A ngatavine i luhoi ta ia a matakari na hania, lakea i takia, “Bakovi, ge ioe a viri o bolea, o taki iau vona a hini o rua vona, ga vano ga bolea.”

16 Lakea e Isu i galea a rana, i ta maea, “Maria.”

Lakea e Maria i matanonoa, i gale tala na nita Aram, i ta maea, “Raboni!” I manga a “Mari ni tovo.”

17 *Lakea e Isu i takia, i ta maea, “Naha ni nugu iau, a vuhuna i uka ma a hamule lakea ma ne Tata. Pali ngane o hamule lakea ne huriki a turagu, o taki ria, ‘Iau ga hamule lakea ne Tata ne Tamane mua, na Vure nau a Vure ne mua.’ ”

18 Lakea e Maria Magdala i hamule lakea ne huriki a murimuri i vakalongo ria, i ta maea, “Iau a masia a Bakovi Dagi.” Muri i vakalongo ria vona a ngava e Isu i taki ia vona.

*E Isu i Bele ne Huriki a Murimuri Vona
(Mateo 28:16-20; Markus 16:14-18; Lukas 24:36-49)*

* **20:14:** Luk 24:16; Ion 21:4 * **20:17:** Rom 8:29; Hib 2:11-12

¹⁹ Na malunga na parava iea, a mugana parava na vik, e huriki a murimuri ri made vapopo pololilo, ri tukari a logo a vuhuna ri mangenge ne huriki a Iuda. E Isu i bele, i pesi na kurukurune ria, i ta maea, “Mu made na nivalemu!”

²⁰ *I taki lobo a ngava nga, lakea i vakasiri ria vona a limana i rua, a kamagana. Na tahuna ri masia e Bakovi Dagi, ri pitei hateka vona.

²¹ Lakea e Isu i taki tabu ria, i ta maea, “Mu made na nivalemu. Iau a rudu mua i manga e Tata i rudu iau.”

²² I ta mavonga lobo, lakea i bango taho ria, i ta maea, “Mu bolea a Hanu Kiripiripi.

²³ *Na tahuna mu puga vuroki a naro hale ne huriki, a naro hale ne ria ni puga. Pali na tahuna i uka ma mu puga a naro hale ne ria, a naro hale ne ria i uka ma ni gi puga.”

E Isu i Bele ne Tomas

²⁴ Na tahuna e Isu i bele taho e huriki a murimuri, a turane ria tara i uka ma ia vonga. Ra bakovi iea e Tomas, a rana tara e Boge.

²⁵ E huriki a murimuri ranga ri takia, ri ta maea, “Mi masia pali e Bakovi Dagi!”

Lakea e Tomas i taki ria, i ta maea, “Iau bara matai a harena nil na limana, bara nugu a harena nil na kukulimagu, bara ru dili a limagu na kamagana, bara luhoia a ngavane mua i muholi.”

²⁶ A parava i polorua i lobo, e huriki a murimuri ri vapopo tabu na ruma. E Tomas i turane ria ngane. A maka logo ni tukari lobo, pali e Isu i

* **20:20:** Ion 16:22; 1Ion 1:1 * **20:23:** Mat 16:19

valai, i pesi na kurukurune ria, i ta maea, “Mu made na nivalemu!”

²⁷ Muri i takia e Tomas, i ta maea, “O matai a limagu, o rua koea a kuku limamu. O toto vilia a limamu, o ru dilia na harena maheto na kamagagu. Naha ni loho rua, o luhoi tora.”

²⁸ Lakea e Tomas i koli, i ta maea, “Bakovi Dagi nau, Vure nau!”

²⁹ *Muri e Isu i takia, i ta maea, “Ngane o luhoi tora iau, a vuhuna o matai iau. Pali e huriki i uka ma ri matai iau, pali ri luhoi tora iau, a nipitei ne ria bara i dagi hateka.”

³⁰ E Isu i rata a maka nivakasiri i kupo tabu na matane huriki a murimuri, pali i uka ma ni here puru na raukea iea.

³¹ *Pali a here puru a maka ngava nga, mu gu luhoi torea e Isu ia e Kristo, a Tuna Vure. Lakea na tahuna mu luhoi torea, bara mu bole a nimahuri vakaroro na rana.

21

E Isu i Luve Tabu ne Huriki a Murimuri

¹ Muri e Isu i luve tabu ne huriki a murimuri vona na dahana darilomu e Tiberius. A niluve vona i maea.

² I ranga e huriki a murimuri ri made palupu: e Simon Petrus, e Tomas a rana tara e Didimas, e Nataniel na tanga e Kana o Galili, e tune Sebedi ala rua, turana murimuri ala rua tabu.

³ *Lakea e Simon Petrus i ta rike, i ta maea, “Iau ga ru a vuko.”

Ri ta maea ria, “Te vano.”

* **20:29:** 1Pe 1:8 * **20:31:** Ion 3:15; Rom 1:17; 1Ion 5:13 * **21:3:** Luk 5:4-7

Lakea to rike na posi to vano. Pali na rodo iea ri ngopu.

⁴ Na hatelanga pokopoko e Isu i pesi lilo na roa, pali na tahuna e huriki a murimuri to masia, i uka ma to matakilalea.

⁵ I gale tala, i ta maea, “O turagu mai, moto lakavu visi a manu o i uka?” To koli, to ta maea, “I uka.”

⁶ Lakea i taki tou, “Mu ru puru tabua a vuko na tabeke na kanena posi, bara moto lakavu visi a manu.” To ru puru tabua a vuko. Na tahuna to vakatubu ni lalu rikea, to keru, a vuhuna i kupo hateka a manu to koro.

⁷ *Muri a murimuri, ra i ngaru hatekea e Isu, i takia e Petrus, i ta maea, “Ra bakovi iea e Bakovi Dagi!” Na tahuna e Simon Petrus i longoa, i malaviriri kunana i rea vona a lavalava vona, a vuhuna i kali purua, lakea i to puru na dari i huru dili na roa.

⁸ Pali e huriki a murimuri ranga to vore muri, to lalua a vuko i vonu vona manu. A roa i uka ma i basi. I 100 mita kunana.

⁹ Na tahuna to dili, to masia a kanono i kara puru pali, i tabuli langa vona a manu, a bret ne Isu.

¹⁰ Lakea e Isu i taki tou, “Moto bole valai ranga manu moto lakavu.”

¹¹ *Lakea e Simon Petrus i rike na posi, i lalu dilia na lavu a vuko. I vona a maka manu dagi i 153! To luhoi ta ge marape a vuko, pali a vuko i uka ma i marape.

* **21:7:** Mat 14:29; Ion 13:23 * **21:11:** Luk 5:6

12 Lakea e Isu i taki tou, “Moto valai moto kani.” To mangenge ni nanea, “Ioe e rei?” To lohoka vona ia e Bakovi Dagi.

13 E Isu i veru a bret ne tou. Muri i veru tabu a manu.

14 *Ngane i balaka tolu e Isu i bele ne huriki a murimuri vona, muri na tahuna i mahuri mule na matenga.

E Petrus Ge Matakari a Maka Sipsip ne Isu

15 Na tahuna to kani lobo, lakea e Isu i nanea e Simon Petrus, “Simon tune Ioanes, re huriki nga ri ngaru iau. Pali ioe o ngaru hateka iau?” I koli, i ta maea, “Bakovi Dagi, muholi hateka, o lohoka vona iau a ngaru ioe.” Lakea e Isu i takia, “O vakani a maka tuna sipsip nau.”

16 *Muri e Isu i nana tabua, “Simon tune Ioanes, ioe o ngaru muholi iau?”

I koli, i ta maea, “Bakovi Dagi, i muholi, o lohoka vona iau a ngaru ioe.”

Lakea e Isu i taki tabua, “O matakari a maka sipsip nau.”

17 I balaka tolu ngane e Isu i nanea, “Simon tune Ioanes, ioe o ngaru iau?”

Lakea e Petrus i kide tala, a vuhuna e Isu i nana balaka tolu, “Ioe o ngaru iau? Lakea e Petrus i takia e Isu, i ta maea, “Bakovi Dagi, o lohoka vona a maki lobo, o lohoka nau a ngaru ioe.”

Lakea e Isu i takia, “O vakani a maka sipsip nau.”

* 21:14: Ion 20:19,26 * 21:16: Apo 20:28

¹⁸ A taki muholi ioe, na tahuna o riau vona, o vakabagetu mule ioe, o laho lakea vona a hini o ngaru ni lakea vona.”

Pali na tahuna o gare, bara o toto rike a limamu, bara ni vakabagetu puru, ni tuli lakea na hini i uka ma o ngaru ni lakea vona.”

¹⁹ *E Isu i takia a ngava iea ge vakalongo e Petrus ge mate navai, ge habi a rana dagi na Vure vona. Muri i takia, “O muri nau.”

²⁰ *Muri e Petrus i matagege, i masia a murimuri i ngaru hatekea e Isu i muri ne rua. (Ra bakovi iea, ra viri i doga rike ne Isu na vaponga na malunga rira, i nanea e Isu na viri ge habia na limane huriki a bakovi hale.)

²¹ Na tahuna e Petrus i masia a bakovi iea, i nanea e Isu, “Bakovi Dagi, pali a bakovi iea ge mate navai?”

²² E Isu i koli, i ta maea, “Iau bara ngaru ia ge mahuri, ge harena na tahuna ga hamule valai vona, i uka ma a maki vomu. O muri nau kunana.”

²³ Lakea e huriki a murimuri ri vakalongo lae pololilo ne ria a nita na bakovi iea i uka ma ge mate. Pali e Isu i uka ma i takia i uka ma ge mate. A ngava i taki kunanea i maea, “Iau bara ngaru ia ge mahuri ge harena na tahuna ga hamule valai vona, i uka ma a maki vomu.”

²⁴ *Ra murimuri iea kunana i vakalongo a maka ngava, muri i here puru. Si lohoka vona a maka ngava i vakalongo i muholi.

²⁵ *A maka maki e Isu i rata i kupo hateka. Ra

* **21:19:** Mat 16:24-25; 2Pe 1:14 * **21:20:** Ion 13:23-25 * **21:24:** Ion 19:35 * **21:25:** Ion 20:30

maka maki nga bara ni here puru lobo na puhu na raukea, a luhoi kilala a malala ne hita bara i uka hini ge kara si gi ru a maka puhu na raukea vona, bara ri kupo hateka.

**A Nitana Vure
Genesis, Exodus, Leviticus, Numbers, Deuteronomy,
Joshua, Ruth, Jonah, and the New Testament in the
Bola language of Papua New Guinea
Sampela hap Buk Baibel long tokples Bola long
Niugini**

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Bola

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-12-03

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023

2dc89ad6-982c-53cd-bd40-a3ed17eb8fc7